

DE NATIES EN HUN BETAALPENNINGEN

R. Waerzeggers *

BEGRIJSOMSCHRIJVING

Naties zijn samenwerkingsverbanden van zelfstandige ondernemers die in de haven van Antwerpen de goederen in ontvangst nemen en verzenden. Daarbij zorgen ze er voor dat de goederen correct en in goede staat worden afgeleverd, zodat ze ook aanverwante taken, zoals het wegen en meten van het stukgoed, het herstellen van de verpakkingen, specifieke behandelingen en de opslag voor hun rekening nemen. Tot voor kort beperkten ze zich tot het transport van de kaden naar de pakhuisen en omgekeerd, maar hierin komt nu meer en meer verandering. Ook in andere havens zijn gelijkaardige ondernemingen actief, maar de benaming natie is wel typisch Antwerps.

HISTORIEK

Ontstaan en evolutie in het Ancien Régime

De eerste naties ontstonden te Antwerpen in de middeleeuwen. Net zoals de ambachten waren het groeperingen van arbeiders met eenzelfde doel en met eenzelfde beroep, maar ze bezaten een inferieure status. In deze beginperiode hadden de naties niet allemaal met de havenactiviteit te maken, maar het is wel zo dat de corporaties van de havenarbeiders als vanzelfsprekend in deze ondergeschikte positie terecht kwamen : er was immers geen specifieke beroepskwalificatie, technische scholing of beginkapitaal voor vereist.

De eerste georganiseerde groep havenarbeiders waren de *Kraenekinders*. Ze bedienden de kraan die in 1253 op de Werf opgesteld werd om wijnvaten en andere zware lasten te lossen. Nog op het eind van de 13e eeuw ontstonden de eerste vervoersgroeperingen : de *Beëdigde Vistellers*, de *Beëdigde Korenmeters* en de *Kolen-, Zout- en Turfdragars*. Belangrijker waren de *Kordewagenkruiers* en de *Guideldragers*, die in 1392 door het stadsbestuur officieel werden erkend. Door het bevaarbaar worden van de Westerschelde nam de activiteit in de Antwerpse haven in het begin van de 15e eeuw sterk toe en ontstonden nog meer - meestal kleine - groeperingen van

---

* De gegevens voor dit artikel werden geleverd door Willy Verboven en Jan De Ley, in samenwerking met Gaston Teeuwens en Albert De Loucker (†).

havenarbeiders. Soms verenigden deze zich per kade of steiger, soms per soort behandelde goederen. De toenemende concurrentie deed in deze periode de eerste conflicten tussen deze naties ontstaan, o.m. tussen de Kordewagenkruiers en Buideldragers enerzijds en de Kraenekinders anderzijds, waarbij de stad herhaaldelijk moest ingrijpen. Ze deed ook een evolutie op gang komen die leidde naar *gesloten* naties, met numerus clausus en inkomrechten, en naar opgelegde tarieven. De Buideldragers namen deze gesloten structuur bijvoorbeeld aan in 1427. In de periodes dat er erg veel werk was konden de erkende gesloten naties dit niet aan, zodat de kooplui en schippers ook werk aan anderen opdroegen. Daaruit ontstonden dan nieuwe *open* corporaties, zoals de *Onvrije Buideldragers* en de *Gemeene Kordewagenkruiers*. Conflicten tussen die nieuwkomers en de gevestigde naties noopten de stadsmagistraat opnieuw tot interventies, o.m. in 1434.

Omdat de gesloten naties halsstarrig hun privileges verdedigden, leidde de uitbreiding van de handelsactiviteit vanaf het begin van de 16e eeuw tot voortdurende conflicten met kooplui en stadsbestuur. Tijdens de hoogconjunctuur van de periode 1540-1550 - met volledige toewerkstelling - werd de numerus clausus doorbroken door de Ordonnantie Caroline van 1544. Deze voerde het vrij ondernemerschap in en maakte concurrentie mogelijk. Als compensatie werd aan de Vrije Kordewagenkruiers het monopolie van het vervoer van accijnsgoederen (boter, kaas, wijn) toegewezen.

Sint-Andriespenning
1546

*Ontvangstbewijs voor het betalen van het inschrijvingsrecht
bij de Kordewagenkruiers*

Na de sluiting van de Schelde in 1585 viel de activiteit in de haven vanzelfsprekend sterk terug, maar toch bleef een vrij groot aantal arbeiders aan het werk bij de laad- en loswerkzaamheden. Deze dienden opnieuw, zoals vóór de ordonnantie van 1544, tot een gevestigde corporatie te behoren. De voornaamste waren de *Buidel-* en *Turkdragers*, en vooral de *Kordewagenkruiers* waaronder meer dan twintig kleinere naties ressorteerden. Het werden ook opnieuw gesloten naties met een strikte ledenbeperking. Hun versterkte werking, die zich concentreerde op de rigoureuze naleving van hun voorrechten, werd in de 18e eeuw een kankatuur van de oorspronkelijke opzet. De plaatsen binnen de naties waren telbegeerd onder meer omdat die nog steeds het monopolie op het vervoer van de accijnsgoederen bezaten. Er waren lange wachtlijsten, en door de verhoging van het inkomgeld was de toegang nog slechts voor een minderheid van kapitaalcrachtige ambachtslieden weggelegd.

In 1784 besliste Jozef II om het corporatief stelsel af te schaffen, maar de sterke weerstand deed hem terugkrabbelen. Uiteindelijk werden de ambachten en naties opgeheven door de Franse bezetter op 24 november 1795.

De nieuwe start van de naties na hun opheffing

De arbeid aan de haven was voortaan vrij. Dit leidde onmiddellijk tot incidenten omdat de oude gevestigde havenarbeiders met geweld het werk van de nieuwkomers verstoorden. Onder het mom dat de goede orde in de haven moest gehandhaafd blijven en het laden en lossen niet aan om het even wie toevertrouwd kon worden, gedoogde het stadsbestuur tot op zekere hoogte het voortbestaan van de oude toestand in de haven. Het baseerde zich daarbij op een zeer ruim geïnterpreteerd advies van het Departement van de Twee Nethen : oude reglementen mochten behouden blijven indien ze niet strijdig waren met de Franse grondwet en wetten.

Ook onder Willem I werkten de naties aanvankelijk in bedekte vorm verder. Nadat de haveninfrastructuur (dokken en kaaien) tussen 1815 en 1819 door de staat aan de stad werd overgedragen wendden ze zich meermaals tot het College van Burgemeester en Schepenen om hun oude voorrechten terug te krijgen. De Stad en de Kamer van Koophandel namen echter het standpunt in dat geen monopolies of privileges konden verstrekt worden. Ook al omdat vanaf 1820 de havenactiviteit aanzienlijk verhoogde (de verwerkte tonnemaat verdubbelde tussen 1820 en 1829). Zelfs bij de aanstelling van de beëdigde personen voor het verwerken, meten en wegen van accijnsgoederen op basis van het koninklijk besluit van 14 april 1815 moesten de naties concurrentie dulden.

Sommige naties hadden er nog lange tijd moeite mee om de vrije concurrentie te aanvaarden. Deze maakte echter wel dat de oude naties en de nieuwe arbeidersverenigingen (die zich ook natie noemden) uitgroeiden tot dynamische vrije ondernemingen, die op elgen kracht klanten (kooplui, reders, scheepsagenten) zochten en tegen competitieve tarieven hun diensten aanboden. Lossen en laden gebeurde in Antwerpen goedkoper en sneller dan in Amsterdam of Rotterdam. Mede daarom werd het verder bestaan van de oude en nieuwe naties ogliukend toegestaan. De handel had bovendien meer vertrouwen in goed gestructureerde organisaties dan in groepjes losse arbeiders.

De Belgische Omwenteling stopte abrupt de groei in de Antwerpse haven door de sluiting van de Schelde en van de Nederlandse binnenwateren van en naar Antwerpen. Deze nadelige toestand was echter van vrij korte duur. In 1838 ging de Schelde terug open, en de Nederlandse tolheffingen werden door de Belgische staat terugbetaald. Bovendien werd in 1843 de IJzeren Rijn in gebruik genomen.

Onder Willem I was de afstand tussen de kaal en het magazijn van de natie steeds vrij kort, omdat de naties zich toen nog organiseerden rond een vaste werkplaats aan de vlieten, dokken of stroom. Ze bezaten in die periode dan ook weinig paarden, omdat de meeste goederen gedragen of met stookkarren

vervoerd werden. Tussen 1830 en 1840 werden de naties gaandeweg meer mobiel omdat ze gingen werken voor bepaalde kooplieden, schippers of firma's. Vanaf 1840 werd daarom meer en meer in paarden geïnvesteerd. Ook viel in de jaren 1840 een grote toename van het aantal buildragersnaties te noteren omwills van de massale invoer van bulkgoederen (vooral graan).

Structuur van de vernieuwde naties

Elk van de stichters van een natie bracht een gelijk aandeel van het maatschappelijk kapitaal in. Nieuwelingen moesten zich dus inkopen. Dit kon wanneer een uitredend lid zijn aandeel verkocht (het werd echter dikwijls van vader op zoon overgelaten), of wanneer bij een teveel aan werk of een tekort aan geld nieuwe aandelen gecreëerd werden waarvan de prijs dan door de algemene vergadering vastgelegd werd. In dit laatste geval werd de opbrengst ofwel volledig verdeeld onder de leden, ofwel gedeeltelijk in de kas gestort. De kandidaat moest daarenboven door een meerderheid van de leden aanvaard worden, in staat zijn zelf de arbeid te verrichten, vrij van militaire dienst zijn, ten minste 20 en maximaal 35 of 40 jaar oud zijn en beschikken over een getuigedrift van goed gedrag en zeden. Tegen het eind van de 19e eeuw was ook een Ingangsexamen (schrijven en rekenen) gebruikelijk. Uitredende leden moesten een borgsom storten die ze terugkregen als ze gedurende een bepaalde periode geen deel gingen uitmaken van een concurrerende firma. Dit verhinderde echter niet dat velen zich afscheurden, bij de concurrentie gingen werken of een eigen natie stichtten.

De algemene vergadering van deze leden of *natiebazen* verkoos het bestuur. Dit gebeurde aanvankelijk jaarlijks, maar later werd het soms voor meerdere jaren aangesteld of ieder jaar slechts gedeeltelijk vernieuwd, om continuïteit te verzekeren. De (hoofd)deken had gezag over de bazen en het dagelijks aangenomen werkvolk, verdeelde het werk onder de leden en vertegenwoordigde de natie bij het afsluiten van contracten en bij processen voor de rechtbank. Hij werd bijgestaan door een onderdeken, die hem verving in geval van ziekte of afwezigheid. Gaandeweg werd het bestuur uitgebreid met een paardendeken, en in grotere naties soms met een kaaideken (voor toezicht op de kaden) en een entrepotdeken. Meestal hadden de verkozenen niet het recht om de functie te weigeren. De functie van kassier en boekhouder werd soms gecumuleerd en dikwijls aan iemand van buiten de natie toevertrouwd. Een strafcommissie hield toezicht op het bestuur en sprak samen met de dekens de boetes en strafmaatregelen uit voor werkverlat, dronkenschap of zaken die de goede naam van de natie bij de klanten in gedrang bracht. De opbrengst van de boetes ging aanvankelijk naar een goed doel, maar werd later soms onder de leden verdeeld.

De winst werd op het einde van iedere maand gelijkelijk onder de bazen verdeeld, soms na afhouding van een klein percentage voor de reservakas. Aan deze gelijke verdeling werd strikt de hand gehouden : bazen die bij gebrek aan werk een dag vrij waren werd niets afgetrokken en de dekens kregen geen groter deel. Deze werkwijze bracht met zich mee dat het maandloon zeer sterk kon schommelen. Er waren ook voorzieningen voor ziekte, ongeval of overlijden : de baas of zijn weduwe bleef gedurende een beperkte periode volledig of voor de helft meedelen in de maandelijkse

winsten, maar moest daarna wel zijn aandeel verkopen (geleidelijk werden deze voorzieningen vervangen door een ongevalverzekering voor de leden en een pensioenfonds, ook voor weduwen). Het systeem van vrijwel volledige verdeling van de winsten maakte dat vele naties het moeilijk hadden om te investeren. Dikwijls werden daartoe leningen afgesloten bij de bazen, soms zelfs onder dwang.

De invloed van de eerste grote expansie van de haven

In 1858 begon voor de haven een periode van grote expansie. Het Kattendijkdok doorbrak de oude stadsomwalling (1856), die vanaf 1860 werd afgebroken en vervangen door een nieuwe en veel ruimere fortengordel. De afkoping van de Scheidel tel (1863), de afschaffing van de loodsrechten en tonnegeelden en de verlaging van de kaairechten veroorzaakten een explosieve uitbreiding van de havenstrafiek, die leidde tot de bouw van het Mexicodok of Houtdok (1864) en het Verbindingsdok (1869). De Frans-Duitse oorlog van 1870 deed deze groei nog toenemen, en door de aanleg van een spoorverbinding met het Ruhrgebied in 1873 werd Antwerpen een belangrijk centrum voor de doorvoerhandel naar Centraal-Europa. Dit leidde tot de aanleg van het Kempisch dok en het Vaart- of Asiadok (1873), het rechttrekken van de Scheldekaaien en het dempen van de Mieten (1874-1885), de bouw van de Zuiderdokken voor binnen- en beurtschepen (1881), van een nieuw stuk Scheldekaaimuur (1895-1898), van het Afrikadok, Suezdok en Amerikadok (1887) en van het Eerste, Tweede en Derde Havendok (na 1900). Het stadsbestuur stond daarbij in voor de uitrusting op de kaaimuren (kranen, afdaken en magazijnen).

Deze toename van de havenactiviteit bracht geen evenredige toename van het aantal naties met zich, zoals blijkt uit volgende tabel :

Jaar	Aantal naties
1840	23
1847	33
1856	38
1870	34
1890	50
1914	55

Het aantal naties varieerde wel van jaar tot jaar. Er werden heel wat nieuwe opgericht (soms door af te scheuren van een bestaande), andere verdwenen, wijzigden hun naam of smolten samen. Fusies waren echter zeldzaam. De enorme toename van de hoeveelheid te verwerken goederen werd anders opgevangen : door een aangroei van het aantal bazen in de naties en door meer en meer beroep te doen op havenarbeiders. De buildragersnaties (naties van zakkendragers), voerliedennaties en koolnaties, waarvan de bazen het eigenlijke werk steeds zelf bleven uitvoeren, gingen juist om die reden een groot aantal leden tellen. De meeste naties evolueerden echter van arbeidersverenigingen, waarin de leden zelf het havenwerk verrichtten, tot verenigingen van kleine kapitalisten die het werk coördineerden en toezicht hielden op de havenarbeiders die zij in dienst hadden. Omdat ongeveer terzelfdertijd door de opkomst van de (grotere) stoomschepen het arbeidsvolume veel onregelmatiger werd dan voordien bij de talrijkere

kleinere zeeschepen, leidde dit tot een groot contingent losse havenarbeiders. Die waren nodig om een vlugge behandeling te kunnen garanderen, maar in stille tijden waren die werkloos zonder sociale voorzieningen.

Later, tegen het einde van de eeuw, kwam er steeds meer concurrentie van bedrijven die opgericht werden door twee of meer vennoten en die slechts gaandeweg een aantal kenmerken van de naties overnamen. De stichters waren soms afgescheurde natiebazen, soms vervoerders, verzenders, magazijniers of herbergiers, die aangetrokken werden door een groeiende sector waar geld te verdienen viel. Een ernstiger bedreiging vormden echter de omstreeks de eeuwwisseling opgerichte firma's die zich met natiewerk inlieten, maar organisatorisch niets met de oude structuren gemeen hadden (bijvoorbeeld Fortuna S.A., European Forwarding & Warehousing C°, Antwerp Coal C°). Deze nieuwe geïntegreerde bedrijven waren immers veel kapitaalkrachtiger.

In de eerste helft van de 19e eeuw was het merendeel van de naties in de oude stadskern langs de stroom gevestigd. Omdat er in de smalle straatjes aldaar echter onvoldoende manoeuvreerruimte was voor de in toenemende mate gebruikte paarden en wagens, verhuisden vele naties vanaf 1860 naar de Oude Leeuwenrui, de Ankerui, het Hessenplein en de omgeving van het Koninklijk Stapelhuis, en na de afbraak van de vestingen ook naar de omgeving van het nieuw goederenstation. Door de rechtstrekking van de Scheldekaaiën verdween een deel van de oude stadskern langs de stroom, waar vele naties waren gevestigd. Bij de daarmee gepaard gaande gedwongen verhuizingen trokken vele naties nu ook richting Zuid, waar de dokken voor de binnenscheepvaart waren gegraven.

De door de havenexpansie veroorzaakte groei van de naties maakte dat de nadelen van hun gebrekkig legaal statuut steeds sterker voelbaar werden. Ondanks het feit dat ze hun bestaan meer en meer door een notaris lieten legitimeren, bleven het feitelijke vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid en bijgevolg zonder procesbevoegdheid. Nadat in een vonnis van de Rechtbank van Koophandel in 1864 duidelijk werd gesteld dat de naties geen rechtsvordering konden instellen onder hun gebruikelijke naam, via hun deken of in de persoon van deze laatste, richtten de meeste naties een handelsvennootschap op. Meestal een vennootschap onder gemeenschappelijke naam, waarbij in de firmanaam gewoonlijk de naam van de deken en van de onderdeken werd opgenomen. Dit had wel als nadeel dat bij een bestuurswijziging ook de firmanaam moest veranderd worden. De door de wet van 18 mei 1873 ingevoerde samenwerkende maatschappij beantwoordde in vele opzichten beter aan de traditionele structuren van de naties : de oorspronkelijke naam van de natie kon behouden blijven en de persoonlijkheid van de leden primeerde ten opzichte van het door hen ingebracht kapitaal. Vele naties vormden zich dan ook om tot samenwerkende maatschappij. Toch betreffen de onvolmaaktheden van de vennootschap onder gemeenschappelijke naam niet dat tal van naties deze juridische vorm nog lange tijd behielden en dat zelfs nieuwkomers nog deze vorm verkozen. Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog waren echter toch alle naties, op twee uitzonderingen na, samenwerkende maatschappijen geworden. De verplichtingen verbonden aan hun nieuw juridisch statuut werden echter vrijwel niet nageleefd. Meestal beperkten de naties er zich toe om de oprichtingsakte met de statuten te publiceren, en deze laatste bevatten

enkel het allernoodzakelijkste. De wijzigingen van het ledenbestand en de balansen werden vrijwel nooit gepubliceerd, en de oudere reglementen van inwendige orde bleven naast de statuten gehandhaafd. Opvallend is dat dikwijls onmiddellijk na de aanneming van een of andere vorm van rechtspersoonlijkheid immobiliën werden verworven.

De taak van de naties bestond van oudsher uit het laden en lossen van de schepen, het nemen van monsters van de goederen, het noteren van hun gewicht of afmetingen, het vervoer en de tijdelijke opslag ervan in de door haar beheerde magazijnen en eventueel hun verzending. Ze belastten zich ook met alle douaneformaliteiten, het herstellen van de verpakkingen, en alle speciale bewerkingen die de aard der goederen met zich meebracht (verluchten van granen, uitkeren van gezouten vellen, e.d.). Bij het laden en lossen van de schepen ontstond in het derde kwart van de negentiende eeuw echter een nieuwe en scherpe taakafbakening. Tot dan werden de laad- en losoperaties aan boord van de zeilschepen door de omvangrijke bemanning van het schip zelf uitgevoerd, al dan niet bijgestaan door leden van een natie. De doorbraak van de stoomvaart leidde tot veel kleinere bemanningen, terwijl de gemiddelde tonnemaat per schip sterk toenam. Daardoor kon de bemanning niet meer zelf instaan voor die werkzaamheden en ontstond een nieuwe groep havenwerkers: de stouwers. De stouwersbedrijven gingen zich dus met het lossen en laden aan boord, in het ruim, bezighouden. De natiebazen en -gasten van hun kant namen de goederen in ontvangst of reikten ze aan van achter de boord van de kaalmuur. Het laden en lossen van binnenschepen bleef echter wel volledig in handen van de naties.

Vanaf de tweede helft van de 19e eeuw onderscheidde men bij de naties verschillende groepen, op basis van de activiteit waarin ze zich gespecialiseerd hadden. De voornaamste waren de *waternaties*, de *graannaties* en de *houtnaties*. De waternaties behandelden het stukgoed. De graannaties verwerkten de aanvoer van granen en zaden (30 % van de totale invoer in 1860 en 50 % in 1880). Eerst werden de graanschepen gelost met manden, daarna met zakken (vandaar de benaming *buildragernatie*) en vanaf 1910 met graanzuigers. De *meters-* en *wegernaties* werkten nauw samen met de buildragernaties. Na de introductie van de zuigers schakelden sommige van deze laatste over op steenkoolsjouwen. De activiteit van de houtnaties was sterk seizoengebonden. Daarom waren ze dikwijls ook actief in de houthandel. Sedert 1864 beschikten ze over het Mexicodok dat speciaal voor de houttrafiek was bestemd. De houtnaties vormden steeds een hechte groep: vanaf de jaren 1870 traden ze gezamenlijk op en twintig jaar later vormden ze een eigen beroepsvereniging.

Onderlinge samenwerking

Vanaf 1865 ondernam de *Compagnie des Docks, Entrepôts et Magasins Généraux d'Anvers* pogingen om een monopoliepositie in de haven uit te bouwen. Nog datzelfde jaar sloten een twintigtal waternaties een verbond om front te vormen tegen de Compagnie. In 1872 ontstond hieruit de *Vereeniging der Werknatiën van Antwerpen*, die aanvankelijk hetzelfde doel had en mogelijk als een verlenging van het eerste verbond dient beschouwd te worden. Het was een feitelijke vereniging zonder rechtspersoonlijkheid, waarvan het bestaan om de 2 à 3 jaar telkens door een nieuwe overeenkomst

werd verlengd. Elke natie storte per lid een maandelijks bijdrage. Jaarlijks werd een bestuur gekozen (voorzitter, ondervoorzitter en secretaris, later ook 5 commissarissen) dat maandelijks vergaderde. Na enige tijd werd de naam gewijzigd in *Bond der Vereenigde Natien*. In 1889 telde de bond 40 leden. Er maakten toen ook stouwers, graannaties, houtnaties en marktvoerlieden deel van uit, en de naam werd hieraan aangepast : *Vereenigde Naties en Stouwers van Antwerpen*. De verstandhouding duurde echter niet lang : de stouwers, houtnaties en voerlieden stapten vrij snel op en de houtnaties stichtten in 1897 hun eigen *Bond der Vereenigde Houtnatiën*. Daardoor zakte het aantal leden naar 31 in 1891 en naar 19 eind 1896. Na de eeuwwisseling bleef het ledenaantal rond de 20 schommelen. Het was wel zo dat de bond, die opnieuw zijn eerdere naam had aangenomen, vooral begin deze eeuw zeer terughoudend was ten opzichte van nieuwe naties. In zijn schoot werd een sectie granen opgericht, en een sectie vervoer voor de waternaties. De vergaderingen vonden aanvankelijk plaats in *A la Vue du Palais* op de hoek van de Meir en de Lange Klarenstraat, en vanaf ca. 1880 tot 1919 in café *De Klok* aan het Klapdorp. De Bond ondernam herhaaldelijk pogingen om via gemeenschappelijke tarieven een te scherpe onderlinge concurrentie tegen te gaan (o.m. in 1872 en in 1900). Ook verdedigde hij de belangen van de naties door druk uit te oefenen op staats- en stadsbestuur : zijn in 1876 ingezette perscampagne om de manke infrastructuur en het onaangepast personeelsbestand van de spoorwegen en het douanebestuur in de haven aan te klagen, begon vanaf 1891 vruchten af te werpen. In 1890 werd in samenwerking met de Kamer van Koophandel de *Handelswaakdienst* opgericht om toenemende diefstallen op de kaden tegen te gaan : het stadsbestuur stelde hiervoor een lokaal en een bediende ter beschikking. Het initiatief was echter geen onverdeeld succes. De Bond stelde in juli 1891 een gemeenschappelijke verzekeringspolis beschikbaar voor het paardenbestand van zijn leden. Een dozijn naties maakten van het aanbod gebruik. De Bond verzorgde zijn public relations door deel te nemen aan de vele stoeten die voor de Eerste Wereldoorlog te Antwerpen werden georganiseerd : vrijmaking van de Schelde (1863), blijde inkomst van Leopold II (1873), inhuldiging van de nieuwe scheldekaaien en wereldtentoonstelling (1885), wereldtentoonstelling (1894), Landjuweel (1892), bezoek van Albert en Elisabeth (1900), overdracht van de Kongo (1909) en 50e verjaardag van de vrijmaking van de Schelde (1913). Hij had ook een eigen stand op de wereldtentoonstelling van Brussel in 1910 en van Gent in 1913.

Op 1 januari 1907 kreeg de Bond der Vereenigde Natien het gezelschap van het *Syndicaat der Natien en aannemers van Vervoer en bewerking van Koopwaren aan de Haven van Antwerpen*. In tegenstelling tot de Bond had het Syndicaat wél een legaal statuut, het was een professionele vereniging, ingericht overeenkomstig de wet van 31 maart 1898. Doel was de onderlinge verstandhouding bevorderen, schadelijke en oneerlijke mededinging voorkomen en geschillen tussen de leden door middel van een scheidsgerecht beslissen. De rechtstreekse aanleiding voor de oprichting was het feit dat de tarieven - ondanks de uitbreiding van de havenactiviteit - steeds maar daalden omwille van de hevige concurrentiestrijd. Slechts vijftien naties werden lid, en pogingen om de vervoerders bij het initiatief te betrekken mislukten.

Meer succes had de samenwerkende maatschappij *Voorzienighedsfonds der Vereenigde Natiebazen van Antwerpen*, die in 1900 werd opgericht. Dit

pensioenfonds moest vermijden dat te veel natiebazen hun aandeel vroegtijdig zouden verkopen, waardoor de waarde van die aandelen zou dalen. Daarom ook brachten de oprichters de pensioengerechtigde leeftijd op 55 jaar. Eenentwintig naties sloten aan als aandeelhouder en betaalden premies voor hun leden. Het geld werd voornamelijk belegd in onroerende goederen en in hypothecaire leningen aan particulieren en aan de naties zelf. In 1903 bouwde het Voorzienigheidsfonds het magazijn Leopold II aan de Waalse kaai. De uitbating ervan was echter geen succes, want de Katoennatie en de Nieuw Werknatie waren de enige die er gebruik van maakten. In 1920 werd het verkocht aan de Zilvermidnatie. De beleggingen in hypotheken en onroerende goederen waren niet opgewassen tegen de geldontwaarding na de Eerste Wereldoorlog, zodat vanaf het midden van de jaren dertig geen nieuwe leden meer aanvaard werden. Pogingen om het Voorzienigheidsfonds te laten overnemen door een verzekeringsmaatschappij mislukten, omdat de reserves te klein waren. Na een lange doodstrijd ging het fonds in 1989 op in de coöperatieve vennootschap *Natiënhuis*, die enkele symbolische pensioenen aan hoogbejaarden bleef uitbetalen.

Mede onder invloed van deze in min- of meerdere mate succesrijke vormen van samenwerking ontstond in het begin van deze eeuw het idee om de naties tot één enkele grote havenonderneming samen te smelten. Ook de toestand in de buitenlandse havens werkte daarbij inspirerend. De Bond kwam als eerste in 1901 met een fustepan voor de dag, maar pas in juli 1914 kreeg het project concreet vorm. De samensmelting van de wateraties zou efficiënter en beter gecoördineerd werk toelaten en besparingen mogelijk maken inzake arbeiders, paarden en wagens. Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog brak de besprekingen af, maar in 1916 kwam het project opnieuw ter sprake omdat de vorming van een *Trust der Natiën* meer zekerheid zou bieden dan de overeenkomsten in het kader van het Syndicaat. De onderhandelingen mislukten omdat de belangen en noden van de grote en kleine naties te veel van elkaar verschilden. De grote naties hadden immers geen behoefte aan gemeenschappelijke actie (ze konden bijvoorbeeld zelf aankopen in het groot voor hun leden organiseren). Het enig concreet resultaat was de omvorming van de Bond tot een samenwerkende maatschappij op 16 mei 1918 (*SM Bond der Natiën*), zodat deze beter gewapend was om in naam van de aangesloten naties op te treden en opdrachten van de overheid, het leger en de geallieerden aan te nemen en uit te voeren. In feite verloor het Syndicaat daardoor zijn bestaansreden, maar omdat de grootste naties (o.m. de Noordnatie en de Antwerp Grain Work Cy) geen lid van de Bond waren, werd het loch niet opgedoekt.

De naties tijdens het interbellum

De Eerste Wereldoorlog was een slechte tijd voor de naties. Vele paarden waren opgeëist door het Belgisch leger en het werd alsmar moeilijker om de resterende te voederen. Bovendien was er weinig werk, dat door de bazen zelf werd uitgevoerd. In 1917 diende door de Bond en het Syndicaat zelfs een comité voor geheime ondersteuning van natiebazen opgericht te worden. Na de wapenstilstand verbeterde de toestand snel, o. m. omdat de Bond der Natiën zijn leden aan het werk kon zetten voor het Nationaal Hulp- en Voedingscomité, het Belgisch leger en de Geallieerden.

Tijdens het interbellum kende de haven opnieuw een grote expansie, al waren er wel sterke conjuncturele schommelingen. De verwerkte tonnemaat nam sterk toe en de stedelijke overheid bouwde de haveninfrastructuur steeds verder uit met het Schuildok voor de binnenscheepvaart (1922), de Kruisschansluik (1928) en het Vierde Havendok (1932). In 1940 was de kaallengte verdubbeld ten opzichte van 1914. De uitrusting volgde op de voet met kranen, graanzuigers, magazijnen, laadbruggen, enz. Van groot belang was ook de opening van het Albertkanaal in 1935.

De gevestigde naties ondervonden na de Eerste Wereldoorlog een hevige concurrentie van vervoerders, verzenders, firma's van buitenlandse herkomst (de Société Franco-Belge de Manutention SA, de Certexnatie, het Amsterdamse Blauwhoedenvoem, het Belgische Blauwvriesvoem, het Belgisch-Nederlandsche Veern NV) en tal van nieuwe naties die dikwijls slechts kort bestonden. Deze laatste bezaten niet meer de oude, typische structuur, o.m. door het beperkt aantal vennoten. In deze concurrentiestrijd speelde aanvankelijk de behoudsgezindheid en de verouderde structuur van de traditionele naties in hun nadeel. Ze waren weinig flexibel en hadden moeite om te moderniseren, omdat de bijna volledige verdeling van de winsten onder de leden grote investeringen onmogelijk maakte. Ze waren daardoor bovendien sterk afhankelijk van de stedelijke uitrusting op de kaaien en dus van de weinig efficiënte stadsdiensten. Onder druk van de omstandigheden kwamen er geleidelijk veranderingen: naties met veel leden begonnen overtollige bazen af te stoten door zelf hun aandelen in te kopen, er werd zwaar geïnvesteerd in de overschakeling van paarden op motorkracht, en tussen 1920 en 1930 werd het werkterrein verruimd door aan de klanten een ruimer pakket diensten aan te bieden: naast kadevervoer, opslag en receptiewerk nu ook verzending, douaneformaliteiten en wegtransport.

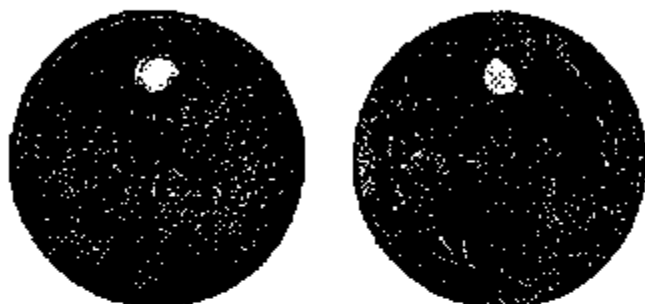
In 1919 werd door minister Wauters het *Nationaal Comité voor de Haven van Antwerpen* opgericht. Dit paritair comité voor dialoog tussen patroons en werknemers voerde de achturedag in en legde het basisloon voor de verschillende categorieën havenarbeiders vast.

*Nationaal Comité voor de Haven van Antwerpen:
Fanning met onbekend doel*

De grote staking van 1928 resulteerde in een nieuw statuut voor de havenarbeid. Als reactie op de toenemende syndicalisering werd op 22 maart 1929 de *Centrale der Werkgevers aan de Haven van Antwerpen* (CEPA)

opgericht, die als woordvoerdster in het paritair comité optrad en een actieve administratieve rol vervulde bij het uitbetalen van de lonen en het afhandelen van de sociale verplichtingen. Achtentwintig naties namen aan de stichting van de CEPA deel. Ze ressorteerden onder de afdeling 'behandeling van goederen'. Vanaf 1933 werd de havenarbeid gecontingenteerd : alleen geregistreerde arbeiders mochten in dienst genomen worden. Ondanks de ingebruikname van acht aanwervingslokalen in 1937 bleven bepaalde naties tot de Tweede Wereldoorlog hun losse arbeiders op straat of in een herberg aanwerven.

*Centrale der Werkgevers aan de Haven van Antwerpen
identificatieplaatje van ingeschreven havenarbeider
Meest verloond worden bij elke controle om de aanwezigheid in het havengebied
te verruimen*

De Bond der Natien kwam uit de Eerste Wereldoorlog met een juridisch statuut en eigen geldmiddelen. Omdat hij zijn leden werk bezorgde, steeg zijn ledenaantal bovendien van 16 naar 22 in 1919. De Handelswaakdienst kon na 1918 niet meer over een stedslokaal beschikken, en daarom werd een eigen pand aangekocht aan de Ankerrui. Daar werd ook het secretariaat ondergebracht (voordien bevond dat zich bij de natie van de bondssecretaris). Door de tunnelwerken in 1932 diende verhuurd te worden naar de Leguit. In 1931 werd de *NV Magazijn Bond der Natien* opgericht : ze huurde een terrein in de haven (op kaal 129-151) waar ze drie magazijnen optrok. Deze magazijnen en stallingen boden vooral voor kleinere naties een oplossing, maar toch was de exploitatie voor de Tweede Wereldoorlog globaal genomen deficitair. De Bond vierde zijn vijftigjarig bestaan op 13 augustus 1922 met een grote handelsstoet en een banket in de bours. De Antwerpse Stouwerfederatie en de Bond der Natien hadden gezamenlijk een paviljoen op de wereldtentoonstelling van Antwerpen van 1930.

De graannaties kwamen in de loop van de jaren dertig tot een steeds sterkere onderlinge samenwerking. In 1933 richtten ze *Granex* op. Deze organisatie groeide uit tot een soort syndicaat, en bekwam bij de NMBS een gunsttarief voor het vervoer van granen en zaden in ruil voor een gegarandeerde minimale tonnemaat per jaar. In 1938 werd als reactie op de zeer scherpe concurrentie de wettelijk erkende *Beroepsvereniging van Graannaties* (BEGRANA) opgericht die de bevoegdheid en het beheer van Granex overnam. Ook de houtnaties waren verenigd in een aparte bond, die na de

Eerste Wereldoorlog twaalf leden telde. In 1939 werd de *Bond der Vereenigde Houtnatiën* officieel als beroepsvereniging erkend.

Het Syndicaat telde in het begin van de twintiger jaren 18 leden en bleef opvallend stil. Zijn reden van bestaan werd - na de omvorming van de Bond tot een samenwerkende maatschappij - door valen in twijfel getrokken. In 1922 werd dan ook overwogen om het Syndicaat af te schaffen, maar de sterk opflakkerende concurrentie in het daaropvolgend jaar leidde op 15 oktober 1924 tot een nieuw contract tussen 20 leden. Op 16 december 1937 werd een *Weerstandsfonds* opgericht, gespijsd door de boetes en de maandelijkse bijdragen van de ondertekenaars. Het Fonds maakte een betere verdediging van de belangen van de naties mogelijk.

De evolutie tijdens en na de Tweede Wereldoorlog

Tijdens de Tweede Wereldoorlog viel de havenactiviteit zeer sterk terug. In de school van de Bond der Natien werd beslist om het werk voor de bezetter en voor Winterhulp in groep uit te voeren, tegen officieel vastgestelde tarieven. Om inmenging van hogerhand te voorkomen richtte de Bond samen met de vervoerders de *NV Vervoerscentrale* op om een grotere rationalisatie van het wegvervoer te bekomen, o.m. door heen- en terugreizen te combineren.

Bij de bevrijding werd de samenwerkende maatschappij *Verbond der Behandelaars van Goederen* opgericht, die niet alleen wateraties maar ook graan- en houtaties omvatte. Al het werk voor de geallieerden, voor de Belgische bevoorrading en voor de overheid werd in gemeenschap uitgevoerd via die samenwerkende maatschappij. Daarbij werd gebruik gemaakt van een puntenstelsel, gebaseerd op het aantal bazen en arbeiders van de naties in 1939. Op 19 oktober 1945 werd - onder invloed van deze verre gaande samenwerking - de overeenkomst van 1937 in het kader van het Syndicaat der Natien hernieuwd. Het akkoord, dat o.m. de verbintenis inhield om geen klanten van elkaar af te snoepen, werd nooit in praktijk gebracht bij gebrek aan een volledige en niet-betwiste klantenlijst. Het Syndicaat der Natien groeide nu geleidelijk uit tot een drukkingsgroep in de school van het Verbond van Behandelaars van Goederen en bestaat vandaag de dag nog steeds als wettelijk erkende beroepsvereniging. Het Syndicaat richtte in 1946 een weerstandsfonds op, waarbij gebruik gemaakt werd van alnames op het saldo van de nog uit te keren bedragen uit de gemeenschapswerken. Dit fonds werd uiteindelijk nooit voor enige actie aangewend; het heeft enkel gediend voor de aankoop en herstelling van het *India House* nabij het Steen, dat als nieuw Natiënhuis werd ingericht. Voor het beheer ervan werd de samenwerkende maatschappij *Natiënhuis* opgericht.

De drie magazijnen van de *NV Magazijn Bond der Natien* werden in 1943 door een bombardement vernietigd. De aandeelhouders wensten geen nieuw kapitaal te investeren gezien de matige vooroorlogse resultaten, maar de uitgekeerde oorlogsschade liet wel toe om in 1951 de magazijnen herop te bouwen. De Hessenatie was in de eerste naoorlogse jaren de voornaamste k'ant. De exploitatie werd nu al spoedig wél zeer rendabel, door de goede bezetting van de magazijnen en door de opbrengst van de reserves. In 1983 werd een bijkomend magazijn met garage opgericht nabij het De-waioedok, maar zonder veel succes. De concessie werd uiteindelijk overgeërfd aan de Kaloennatie.

Na de Tweede Wereldoorlog kende de haven van Antwerpen opnieuw een enorme expansie van 28 miljoen ton verwerkte goederen in 1953 naar 103 miljoen ton in 1992. Het stadsbestuur, dat bij deze uitbreiding zoals steeds de onticening van de gronden en de aanleg van de nieuwe dokken en kaaien bekostigde, had niet voldoende financiële middelen om die nieuwe kaaien ook volledig uit te rusten met kranen, afdaken, magazijnen, enz. Tijdens het tienjarenplan 1957-1967 werd daarom begonnen met niet toegeruste ligplaatsen in vergunning te geven aan *terminal operators* (naties en stouwers die op basis van een terreinconcessie zelf voor de nodige uitrusting zorgden). Vooral voor de behandeling van containers waren miljardeninvesteringen vereist (voor portaalkranen, straddle-carriers, zware voorlifen en een grote kaaioppervlakte met stevige verharding). Dit kon enkel omdat de meeste naties zich na de Tweede Wereldoorlog van ondergekapitaliseerde samenwerkende maatschappijen omgevormd hadden naar naamloze vennootschappen. Deze gingen winsten reserveren en door afschrijvingen van activa zorgen voor een cash flow die verdere investeringen toeliet. Vanaf het midden van de jaren vijftig vonden bovendien heel wat overnames en fusies plaats - ook met stouwerijen - en werden dochterondernemingen voor wegvervoer, expeditie of scheepvaartagentschap gesticht. Deze grote geïntegreerde ondernemingen namen alle los- en laadactiviteiten voor hun rekening en begonnen nieuwe activiteiten in de fysieke distributie te ontplooiën (containerstuffing en -stripping, wegvervoer, gespecialiseerde magazijnen). Het traditioneel onderscheid tussen stouwerswerk en natiewerk vervaagde. Een aantal naties die geen schaalvergroting aankonden werden geliquideerd of gingen failliet.

Op twintig jaar tijd is de hoofdactiviteit van de meeste naties daardoor volledig veranderd. Enkele werden geïntegreerde goederenbehandelingsbedrijven op de kaden, andere richtten hun activiteit op de opslag en de distributie, inclusief transport, en vestigden zich op de achterterreinen. De oude benamingen en structuren (met gekozen hoofddekken en hulpdekens) bleef in een aantal gevallen echter tot op heden bewaard.

DE BONNETJES EN JETONS VAN DE NATIES

De dokwerkers werden - en worden nog steeds - telkens voor één dag aangeworven. Daardoor worden afdankingsproblemen en een sociaal passief vermeden en blijft de flexibiliteit gewaarborgd. Drogenen die voor een job werd uitgekozen kregen van de natiebaas ter plekke een bewijsje voor de door hen geleverde arbeid. Dat kon dat voor baar geld worden ingeruild op het kaartje van de natie, of in het café dat eertijds bij elke natie hoorde en gewoonlijk uitgebaat werd door een van haar leden (niet zelden een onderdeken). Deze bewijsjes vermeldden uiteraard steeds de naam van de natie en de duur van de geleverde arbeid. Dit laatste was noodzakelijk omdat een havenarbeider voor een hele of voor een halve dag werk kon worden aangeworven. Bovendien was de lengte van de werkdag niet steeds gelijk: van maart tot november werd gerekend met *zomerdagen* waarop een uur langer gewerkt werd dan op de *winterdagen* in de vier andere maanden. De betekenis van de soms vermelde *grote dagen* is echter minder zeker. ging het

hier om de langer durande zomerdagen, was het een dagtaak met een overuur, bedoeld voor de arbeiders die het materiaal moesten aan- en terugbrengen, of was het een met een kwart of *schofke* verlengde dag?

Als bewijsjes werden zowel kartonnen bonnetjes als metalen jetons gebruikt. Omdat geen van alle een datum draagt zijn ze moeilijk met veel precisie in de tijd te situeren. Ze ontstonden meer dan waarschijnlijk in de jaren 1860, tijdens de eerste grote havenuitbreiding, omdat toen in een aantal naties de bazen niet langer al het werk zelf uitvoerden, maar begonnen beroep te doen op arbeiders. Na 1929 werden ze vrijwel zeker niet meer gebruikt. Toen werd immers de Centrale der Werkgevers aan de Haven van Antwerpen opgericht, en vanaf dan kreeg de arbeider bij het einde van zijn taak van de natiebaas een dagloonbriefje met het bedrag dat hij verdiend had en dat in het Centraal Betaalkantoor van de CEPA uitbetaald werd. Of de jetons vanaf een bepaald ogenblik systematisch de bons gingen vervangen is lang niet zeker. Wel weten we dat de bon van de Noordnatie van voor haar penning dateert, en dat de penning van de Waagnatie ten vroegste in 1922 werd vervaardigd.

Omdat de bazen van de voerliedennaties en van de kool- en bulldragersnaties steeds zelf het werk bleven uitvoeren en slechts zelden beroep deden op dagloners mag er van uitgegaan worden dat daar nooit dergelijke bons of jetons in gebruik zijn geweest.

Het gebruik van jetons voor de betaling van de arbeiders kwam in geen enkele andere haven ter wereld voor. Er bestaan ook gelijkaardige stukken van stouwerijen.

Uitbetaling van natiepenningen op het kantoor van een natie

DE NATIES EN HUN BONS EN BETAALPENNINGEN

Hieronder wordt - in alfabetische volgorde - een beknopte historiek gegeven van de verschillende naties die in de negentiende en twintigste eeuw in de Antwerpse haven actief waren, in voorkomend geval samen met een beschrijving en afbeelding van hun bons en jetons.

Amerikanatie

Opggericht op 1 april 1873, waarschijnlijk als gevolg van een scheuring bij de Hessenatie. De naam slaat op de plaats van herkomst van de goederen die toen behandeld werden. Omgevormd tot de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Aerts, Van Laerhoven & Cie* in 1875 en *Th. Van Laerhoven & Cie* in 1883. In die periode was ze gevestigd in de Vekestraat en telde ze 28 bazen. Op 28 maart 1901 heringericht als samenwerkende maatschappij. In 1910 telde ze 32 bazen, 40 paarden, 125 wagens en 4 kranen, behandelde ze meer dan 250.000 ton scheepsgoederen en stelde ze ca. 300 werklieden per dag tewerk. Was aangesloten bij de Bond der Vereenigde Natien en medeoprichter van het Voorzienigheidsfonds (met 32 aandelen). Trad toe tot het Syndicaat der Natien in 1911.

Stelde in de jaren twintig tussen 230 en 284 arbeiders per dag tewerk. In 1932 gevestigd in de Ankerrui, met magazijnen in de Bredastraat, Dijlestraat en Kalkstraat (3) en met 19 paarden, 163 wagens met vier wielen, 8 tractoren en 22 sleepwagens. Was in die periode vooral gespecialiseerd in de behandeling van Kongolese producten. Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale, en richtte in 1945 de naamloze vennootschap *Trabema* op als zusterbedrijf. De Amerikanatie en de NV *Trabema* telden samen 70 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Werd geliquideerd in december 1968, waarna Gylsen Stevedoring het personeel en materiaal overnam.

1. Penning voor een hele dag (tegenwaarde 1,76 Frank)
Vz. In het veld, 1,76 ; errond, ♣ AMERIKA NATIE ♣ (bovenaan) /
ANTWERPEN (onderaan) en een effen boord.
Kz. In het veld, HEELLEN / DAG / ♣ , rondom, een effen boord.
Kopernikkel - rond - 25,0 mm Ø - medailleslag
Piltors 2

2. Penning voor een halve dag (tegenwaarde 0,88 Frank)
 Vz. In het veld, 0,88 ; errond. , AMERIKA NATIE . (bovenaam) /
 ANTWERPEN (onderaan) en een effen boord.
 Kz. In het veld, HALVEN / DAG / ; rondom, een effen boord.
 Kopernikkel - rond - 21,6 mm Ø - medailleslag
 Pittoors 1

3. Penning voor een hele dag (tegenwaarde 2,45 Frank)
 Vz. In het veld, 2,45 ; errond. AMERIKA NATIE (bovenaam) /
 ANTWERPEN (onderaan) en een effen boord.
 Kz. In het veld, HEELEN / DAG / ; rondom, een effen boord.
 Koper - rond - 25,0 mm Ø - medailleslag
 Pittoors 6

4. Penning voor een halve dag (tegenwaarde 1,23 Frank)
 Vz. In het veld, 1,23 ; errond. , AMERIKA NATIE . (bovenaam) /
 ANTWERPEN (onderaan) en een effen boord.
 Kz. In het veld, HALVEN / DAG / ; rondom, een effen boord.
 Koper - rond - 21,6 mm Ø - medailleslag
 Pittoors 5

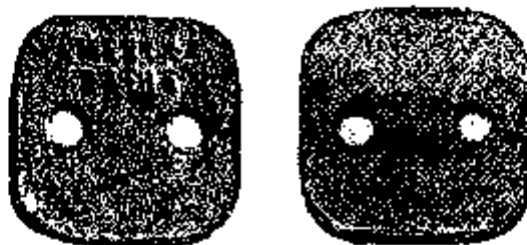

- 5 Penning voor een hele dag (tegenwaarde 2,94 Frank)
 Vz. In het veld, 2,94 , errond, ✚ AMERIKA NATIE ✚ (bovenaan) /
 ANTWERPEN (onderaan) en een effen boord.
 Kz. In het veld, HEELEN / DAG / ✚ ; rondom, een effen boord.
 Messing - rond - 25,0 mm Ø - medailleslag
 Pittoors 4

- 6 Penning voor een halve dag (tegenwaarde 1,47 Frank)
 Vz. In het veld, 1,47 ; errond, . AMERIKA NATIE . (bovenaan) /
 ANTWERPEN (onderaan) en een effen boord.
 Kz. In het veld, HALVEN / DAG / ✚ ; rondom, een effen boord.
 Messing - rond - 21,6 mm Ø - medailleslag
 Pittoors 3

De lonen op deze stukken zijn te situeren na 1871, toen het dagloon van de havenarbeiders boven 2 Frank uitsteeg door de plots toenemende nood aan arbeidskrachten omwille van de Frans-Duitse oorlog. Daarna onderging het tot aan de Eerste Wereldoorlog weinig wijzigingen. Dat het loon werd vermeld wijst er trouwens op zich reeds op dat dit zeer stabiel was toen de penningen werden uitgegeven. Het lijkt aannemelijk dat de drie aangegeven daglonen (1,76 - 2,45 en 2,94 Frank) voor verschillende categorieën werkvolk bedoeld waren.

7. Penning voor vier dagen (?)

Vz. Bovenaan, AMERIKA / NATIE ; onderaan links, een ingeslagen 4 ;
rondom, een effen boord.

Kz. Effen veld ; rondom, een effen boord.

Aluminium - vierkantig met afgeronde hoeken ; twee ronde gaten op halve
hoogte - 30,7 x 31,0 mm - medailleslag

Pittoors 10

8. Penning voor vier dagen (?)

Als vorig stuk.

Koper - vierkantig met afgeronde hoeken ; twee ronde gaten op halve
hoogte - ca. 31 x 31 mm

Pittoors 10 (opmerking)

9. Penning voor drie dagen (?)

Vz. Bovenaan, AMERIKA / NATIE ; onderaan links, een ingeslagen 3 ;
rondom, een effen boord.

Kz. Effen veld ; rondom, een effen boord.

Messing - vierkantig met afgeronde hoeken en een rond gat in het
centrum - 30,3 x 30,4 mm.

Pittoors 9

10. Penning voor 2 dagen (?)

Vz. Bovenaan, langs de boord, AMERIKA NATIE ; onderaan links, een
ingeslagen 2 ; rondom, een effen boord.

Kz. Effen veld ; rondom, een effen boord.

Aluminium - rond met twee ronde gaten op halve hoogte - 30,8 mm Ø

Pittoors 8

11. Penning voor 1 dag (?)

Vz. Bovenaan, langs de boord, AMERIKA NATIE ; onderaan links, een ingeslagen 1 ; rondom, een effen boord.

Kz. Effen veld ; rondom, een effen boord.

Messing - rond met een rond gat in het centrum - 30,7 mm Ø

Pitloors 7

12. Penning met onbekende tegenwaarde

Vz. Bovenaan, AMERIKA / NATIE ; onderaan links, een ingeslagen A ; rondom, een effen boord.

Aluminium - vierkantig met afgeronde hoeken ; twee ronde gate op halve hoogte - ca 31 x 31 mm

Pitloors 10 (opmerking)

Antwerpenaren

Kool- en buildragersnatie. Was in 1883 gevestigd in de Sint-Pietersvliet. In 1885 telde ze 46 bazen, en ze nam toen deel aan de stoet ter gelegenheid van de inhuldiging der nieuwe Scheldekaaien.

The Antwerp Grain Work Cy

Ontstond eind 1903 als samenwerkende maatschappij, door samensmelting van vijf graannaties : de Oude Beëdigde Graanmeters- en Wegersnatie, de Nieuwe Beëdigde Meters- en Wegersnatie, de Eendracht, de Oosterlingen en de Jonge Antwerpenaren. Bij de oprichting werd een uit kanten bestaand comité van toezicht in het leven geroepen, maar dit werd na korte tijd ontbonden. Zette in 1908 samen met andere firma's een eigen elevatorenmaatschappij op in Rotterdam, die al in 1913 terug van de hand werd gedaan. In 1909 verwerkte de firma 2.009 605 schepstons graan en stelde ze 1090 arbeiders tewerk. Ze bezat toen 17 paarden, 40 wagens, enkele binnenschepen en al het benodigd materieel voor het meten en wegen van granen. In 1911 scheurden zeven leden, waaronder twee dekens, zich af en stichtten *La Beigo-Rhénane*. Slot aan bij het Voorzichtigheidsfonds (met 150 aandelen in 1912/13), maar nam in 1910 ontslag uit de Bond der Natien omdat die zich tegen de installatie van graanzuigers verzette.

Maakte tijdens de Eerste Wereldoorlog gebruik van een filiaal in Rotterdam en mocht als enige natie voor de *Commission for Relief in Belgium* werken. In het interbellum begon de Grain Work zelf zijn natieaandelen in te kopen om zo overtollige bazen af te stoten. Op die manier verminderde haar ledenaantal van 149 in 1918 naar 81 in 1940. Beschikte na de Eerste Wereldoorlog over een vertegenwoordiging in Luik en participeerde in 1921, samen met 4 andere groepen, in de oprichting van van de *Société pour la manutention dans les ports du Congo* te Matadi. Had in 1920 al een verzendingsdienst en een declaratiebureau. Tussen 1920 en 1929 werden per dag tussen 430 en 600 arbeiders tewerkgesteld. Trad pas in juli 1926, na herhaaldelijk aandringen, opnieuw toe tot de Bond der Natien. In 1933 gevestigd in de Londenstraat, met magazijnen in de Kribbestraat, Bordeauxstraat, Verbindingsdok Oostkaai, Volksstraat, Muntstraat en Lange Hinderstraat. Bezat toen 27 paarden, 155 wagens met vier wielen, 5 tractoren en 12 sleepwagens.

Richtte in 1933, samen met De Trouw, Granex op. Ging in 1936, in het kader van Granex, een verbintenis aan met andere graannaties om de onderlinge madinging en tarieven te regelen. Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale, en telde in 1947 samen met de door haar opgerichte naamloze vennootschap *Somatra* 50 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen. Nog steeds actief als *The Antwerp Grain Work Cy NV*

13 Penning voor onbekend gebruik

Vz. Effen veld, met een ingeslagen nummer : rond, een dunne cirkel, THE ANTWERP GRAINWORK Cy • en een effen boord.

Kz. Effen veld : rondom, een effen boord.

Messing - rond - 35,3 mm Ø

Pittoors 40

14. Penning voor onbekend gebruik

Vz. Effen veld, met een ingeslagen nummer ; errond, een cirkel, THE ANTWERP GRAIN WORK Cy (in grote letters) en een effen boord.
Kz. Effen.

Messing - rond - 34,9 mm Ø

Antwerpianatie

Graannatie, in 1933 gevestigd in de Marnixstraat. Ging in 1936 in het kader van Granex een verbintenis aan met andere graannaties om de onderlinge concurrentie en de tarieven te regelen. Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale, en telde samen met de door haar in het leven geroepen nevenvennootschap *NV Carrina* 20 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Nog steeds actief als de *Antverpia Havenbedrijf NV*.

d'Antwerpsche Jongens

Buildragersnatie, gevestigd aan de Brouwersvliet of Koolvliet. Voor het eerst vermeld in 1847. Hadden omstreeks 1860 een eigen drankgelegenhed : *In den Artois* aan de Sint Pietersvliet

Antwerpsche Kool en Briketten Natie, G. Vervoort en De Wachter

Zag tijdens het interbellum het licht. Van de oude, typische structuur viel bij deze natie slechts weinig te bespeuren. Hield het slechts drie jaar vol.

Asianatie

Oppericht in 1875 als de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *De Roos, Danckaert & Cie*. Werd in 1899 omgevormd tot samenwerkende maatschappij. Ontbonden in 1912.

15. Penning voor een nele dag

Vz. In het veld, een kruisvormig siermotief ; errond, een parelcirkel, ASIATIC . NATIE (bovenaan) / ANTWERPEN (onderaan) en een dunne cirkel.

Kz. In het veld, EENEN / HEELEN / ..*..*..*.. / DAG (de eerste en tweede regel volgen de rand), rondom, een effen cirkel.

Messing - rond - ca. 23 mm Ø

16. Penning voor een halve dag

Vz. Leeg veld, omgeven door een ellipsvormige parellijn, ASIATIC .
NATIE (bovenaan) / ANTWERPEN (onderaan) en een parellijn langs
de rand.

Kz. In het veld, EENEN / HALVEN / ---♦♦♦--- / DAG (de eerste, tweede en
laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parellijn langs de rand.

Messing - ovaal - 27,8 x 18,1 mm

Pittors 14

Baltiquenatie

Opricht in 1872 als de vennootschap onder gemeenschappelijke naam
Arnauts, Bauwens & Cie. in 1885 gevestigd op het Hessenplein. Nam dat jaar
deel aan de stoet ter gelegenheid van de inhuldiging der Scheldekaaien
Telde zeven bazen in 1888. Ontbonden in 1894.

17. Penning voor een dag

Vz. In het veld, BALTIQUE NATIE / ---♦♦♦--- / ANTWERPEN / ---♦♦♦---
(de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parelcirkel.

Kz. In het veld, 1 / DAG ; rondom, een parelcirkel, ARNOUTS
BAUWENS & Ce ---♦♦♦--- en een parelcirkel.

Koper - rond - 28,4 mm Ø

Pittors 15

18. Penning voor een halve dag

Vz. In het veld, BALTIQUE NATIE / * * * * / ANTWERPEN / * * * * (de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parelcirkel.

Kz. In het veld, 1/2 / DAG ; rondom, een parelcirkel, ARNOOTS BAUWENS & Ce * * * * en een parelcirkel.

Koper - rond - ca. 23 mm Ø

De Antwerpse Naties, p. 109

Pitloors 16

Bastinée & Cie

Houtnatie. Was na de Eerste Wereldoorlog tijdelijk lid van de Bond der Vereenigde Houtnatiën. Had haar maatschappelijke zetel in 1933 in de Ellermansstraat.

Beëdigde Meters en -wegersnatie Jonge Antwerpenaren : zie Jonge Antwerpenaren.

De Belgen

Graan- of koolnatie.

Belgian Pakhoed NV

Huidige benaming en juridische vorm.

Belgisch Blauwvriesveem

Was in 1933 gevestigd op de Graanmarkt. Had toen één magazijn op de Waalse Kaai, twee aan de Godefriduskaai en één in de Naamsestraat. Telde 10 punten in het Verbond der Behandelars van Goederen in 1947.

Belgische Blauwhoedenveem

Bouwde of huurde voor 1914 een pakhuis op het Zuid.

Le Belgo-Rhénane

Gesticht in 1911 door zeven afgescheurde leden van de Antwerp Grain Work Cy, die onmiddellijk een geding tegen hen inspande. Was in 1933 gevestigd in de Ankerrui. Ging in 1936 - in het kader van Granax - een verbintenis aan met andere graannaties, in verband met de onderlinge mededinging en tarieven.

Biernatie

In 1826 gevestigd in de vierde wijk. Bezat toen twee wagens en één paard. Fusioneerde met de Boternatie omstreeks 1847.

Boternatie

Vier leden van de *Boterkruyers* kochten in 1810 *De Twee Kleyn Schipkens* in de Boterui (= Suikerrui) 16. De natie telde 36 leden in 1820 en twee wagens en twee paarden in 1826. In 1838 tijdelijk *Boter- en Biernatie* genoemd, na een fusie met de Biernatie. Vanaf 1856 afgekort tot Boternatie of - eerder uitzonderlijk *Boterkruidersnatie*. Wordt ontbonden in maart 1874. In augustus 1874 vormen dezelfde bazen de Waagnatie, die alle bezittingen (inclusief het natiehuis op de Suikerrui) overnam.

Buydraggers

Voor het eerst vermeld in 1820. Telde toen 54 leden en was gevestigd op de Zeeuwse Korenmarkt (= Tavernierkaai) 9. In 1877 omgevormd tot de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Luybaerts, De Bie, Vervlief & Cie*. In 1888 waren er 70 bazen en bevond het natiehuis zich nog steeds op de Zeeuwse Korenmarkt. Legde zich geleidelijk toe op het sjoeven van granen en nam als *Oude Buydragersnatie* in 1921 het statuut van samenwerkende maatschappij aan. Verhuisde voor 1933 naar de Waghemakerstraat en had 1 punt in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Bestaat nog steeds als *Oude Buydragers Natie CV*.

Carga

In 1933 gevestigd in de Cassiersstraat. Ging in 1936 in het kader van Granex een verbintenis aan met andere graannaties om de onderlinge mededinging en de tarieven te regelen. Had 20 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947.

Cementnatie

Bezat in 1932 zeven paarden en 49 wagens met vier wielen, en had haar zetel in de Marnixstraat. Was in 1943 actief in NV Vervoerscentrale en telde voor 3 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Is thans nog steeds een cooperatieve vennootschap.

Centralnatie

Zag tijdens het interbellum het licht. Van de oude, typische natiestructuur viel bij hen slechts weinig te bespeuren, onder meer door het beperkt aantal vennoten.

Cenex Natie

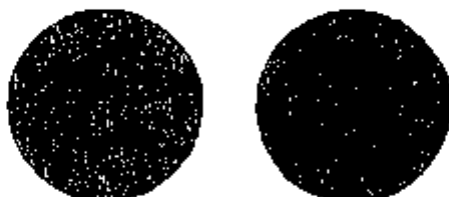
Graannatie, die op het einde van de jaren 1920 door handelaars uit Duinkerke en Rijsel werd opgericht. Vestigde zich op de westkaai van het Kattendijkdok. Onderschreef in 1936 in het kader van Granex mee een verbintenis om de tarieven en de onderlinge concurrentie tussen de graannaties te regelen. Teide 5 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Thans een naamloze vennootschap.

Cobbaers & Wijns

Houtnatie. Na de Eerste Wereldoorlog lid geworden van de Bond der Vereenigde Houtnatieën.

Compagnie des Docks, Entrepôts et Magasins Généraux d'Anvers

Geen natie. In 1865 te Brussel opgericht met een kapitaal van 50 miljoen frank. Kocht pakhuisen aan, verhuurde ze en baatte ze uit (nam o.m. het Koninklijk Stapelhuis van de staat over en verkreeg daardoor het monopolie voor openbare opslag in de Antwerpse haven). Wilde zelf de goederen behandelen en verzekeren, en liet daarom de handelsfirma's die van haar stapelruimten gebruik maakten geen vrijheid om hun goederen te laten behandelen en bewaken door een bedrijf van hun keuze. Nodigde zelfs de Naties uit om bij haar in dienst te treden als gewone werknemers, waarop twintig van hen een verbond sloten tegen de Compagnie. Het stadsbestuur riep de monopolistische nagingen van de Compagnie een halt toe in 1871

19. Penning voor onbekend gebruik

Vz. in het veld, ANVERS ; rondom, * CIE DES DOCKS ENTREPOT
(dit alles met aparte stempeltjes ingeslagen).

Kz. in het veld, een nummer ; bovenaan, langs de rand, OUVRIER AGRÉE
(dit alles met aparte stempeltjes ingeslagen).

Messing - rond - 25,1 mm Ø

Minard-Van Hoorebeke III, p. 22, nr. 37.

Cubanatie

Houtnatie. Vormde zich in de jaren '30 om tot een samenwerkende maatschappij en had zijn zetel toen in de Marnixstraat. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Thans gevestigd in de Abdreef 145 in Stabroek.

De Caodder, Ielegems en Bogaert

Later *Smits en Bogaert*. Houtnatie, waarschijnlijk ontstaan na de Eerste Wereldoorlog.

Deltanatie

Gesticht tijdens het interbellum door een beperkt aantal vennoten

De Eendracht (houtnatie) : zie *Houtnatie De Eendracht*

De Eendracht Meters en Wegers

Graanmeters- en -wegersnatie, gesticht in 1873 als feitelijke vereniging. Omgevormd tot de samenwerkende maatschappij *Beëdigde Meters- en Wegersnatie De Eendracht* in 1883. Had toen 24 bazen en huise in de Belliardstraat. Was in 1900 medestichter van het Voorzienigheidsfonds, met 25 aandelen. Een voorziene fusie tussen de Oude en de Nieuwe Meters- en Wegersnatie, De Trouw en De Eendracht ging in 1887 op het laatste ogenblik niet door. Ging eind 1903 door fusie op in The Antwerp Grain Work Cy.

De Eendracht Voerliedennatie

In 1885 vermeld in de Brouwersvliet, met 14 bazen.

Dierckx en Cuyck . zie *Van Tricht & C°*

Finlandnatie

Reeds voor 1914 verdwenen houtnatie.

Fortunanatie

In 1932 vermeld op de Godefriduskaai. Bezat op dat ogenblik 6 paarden en 54 wagens met vier wielen. Trad in 1940 toe tot de Bond der Natien. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale

Genuanatie

Zag tijdens het interbellum het licht. Bezat slechts weinig typische natiekenmerken.

Gistnatie

Waternatie, gespecialiseerd in de behandeling van tabak en gevestigd in de Gildeskamerstraat (1838). Protesteerde mee bij de Kamer van Koophandel tegen het voorstel van de Compagnie des Docks om bij haar in dienst te treden (1865). Was medestichter van de Vereniging van Werknatiën van Antwerpen (1872). Omgevormd tot de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Dierickx, Kempenaers & Cie* (1872). Telde in 1888 zes bazen en had haar lokaal dan op de Falconruï. Werd in november 1895 geliquideerd, naar aanleiding van een geschil met de weduwe van een aandeelhouder. In januari 1896 richtten haar leden vervolgens de Tabaknatie op.

Graandragersnatie

Opricht in 1891. Was gespecialiseerd in het overladen van de stoomboten in de lichters en omgekeerd. Omstreeks 1909 opgenomen in de Bond der Natiën. Had in 1910 haar zetel in de Ellermanstraat 10 en stelde dagelijks ca. 350 arbeiders tewerk.

20. Penning voor onbekend gebruik

Vz. In het veld, ANTWERPEN ; errond, GRAANDRAGERS NATIE (bovenaan) / * ELLERMAN STRAAT 10 * (onderaan) en een effen boord.

Kz. Effen veld, met een ingeslagen nummer ; errond, een effen boord.

Messing - rond - 23,6 mm Ø

De Graanhandel

Corporatie van beëdigde wegers en meters, opgericht in 1892 als de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *J. Sips & Cie*. In 1895 werd dit *Sips, Borremans & Cie*. Omgevormd tot de samenwerkende maatschappij *De Nieuwe Graanhandel* op 19 mei 1905. De maatschappelijke zetel was gevestigd in de Belliardstraat 6. In 1909-1910 telde de natie 13 deelgenoten, bezat ze 60 bascules, 15 balansen en 12 wagens, behandelde ze 245.909 sloopstonden goederen, en maakte ze dagelijks gebruik van een vijftigtal werklieden.

In 1932 was ze gevestigd in de Fuggerstraat en bezat ze één tractor en vier sleepwagens. Ze ging in 1936 in het kader van Granex een verbintenis aan met andere graannaties om de onderlinge mededinging en de tarieven te regelen. Onder de oorspronkelijke benaming *Graanhandel Natie* had ze 10 punten in het Verbond der Behandelmaars van Goederen in 1947. De Graanhandelsnatie is nu een coöperatieve vennootschap.

Graenmeters

Reeds in 1816 vermeld, met de Tavernierkaai 1 als vestigingsplaats. Telde 20 leden in 1820

Graenmeters en -wegersnatie

Feitelijke vereniging, in de adresboeken vermeld in 1856.

Graennatie en wegers van schors en zout

Feitelijke vereniging, vermeld in de adresboeken van 1820. In 1847 gevestigd op de Tavernierkaai 2.

De Grieke

Buildragnersnatie. Huisde in 1847 op de Brouwersvliet. In 1853 kostte een aandeel er 985 Frank. Telde 34 bazen in 1888.

Groenroknatie

In 1826 vermeld in de Tempelstraat (met één kar en één paard), in 1838 in de Appelstraat 7 en in 1856 in de Appelstraat 2-4. Was één van de naties die in 1865 protesteerde bij de Kamer van Koophandel tegen de poging tot monopolievorming van de Compagnie des Docks. In 1872 medestichter van de Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen.

Guldenhoeknatie

Waternatie die in de beginperiode *Natie van de hoek van de Kordewagenkruiersbrugge* genoemd werd. In 1845 werd voor een aandeel 5.000 Frank geboden en zes jaar later zelfs 7.000 Frank. Nam deel aan het protest tegen de poging tot monopolievorming van de Compagnie des Docks in 1865, en was stichtend lid van de Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen in 1872. Haar lokalen bevonden zich in 1885 in de Ankerrii. Telde 15 bazen in 1888. Van feitelijke vereniging omgevormd tot samenwerkende maatschappij in 1891. In 1904 voor het laatst vermeld in de adresboeken.

Handel en zeevaart

Gesticht in 1898. Was eerst een vennootschap onder gemeenschappelijke naam, met *J. D'Haene & C°* als firma-naam. Ward later omgevormd tot naamloze vennootschap.

21. Penning voor een uur overwerk

Vz. In het veld, VOORHEEN / J. D'HAENE / & C° / ANTWERPEN (de tweede en vierde regel gebogen) : errond, * HANDEL EN ZEEVAART NAAMLOOZE VENNOOTSCHAP

Kz. In het veld, GOED VOOR / EEN / UUR / OVERWERK

Messing - rond - ca. 24 mm Ø

Handelsnatie

Graannatie, gesticht in juni 1898 als maatschappij onder collectieve naam. Op 1 juli 1901 tot samenwerkende maatschappij heringericht. Werde opgenomen in de Bond der Vereenigde Natien. De maatschappelijke zetel was gevestigd op het Hessenplein 8. In 1909 waren er 12 leden en werden 208.770 ton koopwaren behandeld. Als lid van Granex onderschreef ze in 1936 een verbintenis met andere graannaties over de onderlinge mededinging en de tarieven. Kreeg samen met de NV *Comerso* 10 punten toegewezen in het Verbond der Behandelaars van Goederen (1947).

Hessenatie

Wateratie, opgericht in 1859 als feitelijke vereniging. In 1862 gevestigd aan de Korte Noordstraat 8. Protesteerde in 1865 mee bij de Kamer van Koophandel tegen de pogingen tot monopolievorming van de Compagnie des Docks. Was medestichter van de Vereeniging van Werknatien van Antwerpen in 1872. Heringericht tot vennootschap onder gemeenschappelijke naam : in 1872 als *Hendrickx, De Herdt & Cie*, later als *Demeuter, Gaseleyr & Cie*. Kende een afscheuring in 1872, waaruit waarschijnlijk de Amerikanatie ontstond. Telde 35 leden in 1872, 42 in 1888 en 50 vanaf 1900. Was in 1885 gevestigd op de Dries. In 1908 tot samenwerkende maatschappij heringericht. Was medeoprichter van het Voorzienigheidsfonds met 50 aandelen (1900) en van het Syndikaat (1907). Vierde in 1909 haar 50-jang bestaan. In 1910 bevonden haar lokalen zich op de Stijfseirui 30-34, telde ze 50 leden, 120 wagens, 60 paarden en 6 kranen en behandelde ze jaarlijks ruim 500.000 ton scheepslading met meer dan 300 werklieden per dag. In het interbellum begonnen ze zelf hun natieaandelen in te kopen waardoor het aantal bezen van 50 naar 39 terugviel. Bezat 27 paarden, 235 wagens met vier wielen, 15 tractoren en 22 sleepwagens in 1932. Tussen 1920 en 1929 werden per dag van 138 tot 286 arbeiders tewerkgesteld. Beheerde

magazijnen voor de opslag van gevaarlijke producten. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Richtte in 1945 de nevenvennootschap *Neptunus NV* op. De combinatie *Hessenatie - Neptunus* telde voor 70 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Kreeg op 1 oktober 1951 een terrein aan het *Hansadok* in vergunning toegewezen. Was in 1953 de eerste huurder in de nieuwe magazijnen van de *NV Magazijn Bond der Natien* (voor het stallen van 120 auto's van *General Motors*). Bleef er de eerste jaren de belangrijkste klant. Nu als *Hessenatie NV* uitgegroeid tot het grootste overslagbedrijf in de haven van Antwerpen, met een staal-, auto- en woudproductenterminal. Dit door fusie met het zusterbedrijf *Neptunus*, overname van *General Stevedoring* en *International Stevedoring* en fusie met *Gylsen Stevedoring*.

22. Penning voor een grote hele dag

Vz. In het veld, HESSE / ..... / NATIE / ..... / HENDRICKX-DE HERDT (de eerste en laatste regel gebogen) ; in elke hoek een ster ; rondom, een dunne lijn langs de rand

Kz. In het veld, GROOTEN HEELEN / ..... / N° 14 / ..... / * DAG * (de eerste en laatste regel gebogen) ; in elke hoek een ster ; rondom, een dunne lijn langs de rand.

Vierkantig met afgeronde hoeken - ca. 26 x 26 mm

A. Haeck, *Kerbinders*, p. 256

Pittors 21

23. Penning voor een grote halve dag

Vz. In het veld, HESSE / ..... / NATIE / ..... / HENDRICKX-DE HERDT (de eerste en laatste regel gebogen) ; rondom, een dunne lijn langs de rand.

Kz. In het veld, GROOTEN / 1/2 / DAG / ..... / N° 14 (de eerste regel gebogen) ; rondom, een dunne lijn langs de rand.

Achthoekig - ca. 26 x 26 mm

A. Haeck, *Kerbinders*, p. 256

Pittors 22

24. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, HESSE / NATIE / / Fa. DENEUTER-CASELEYR (de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parelcirkel.

Kz. In het veld, HEELEN / N° 14 / DAG (de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parelcirkel.

Rond - ca. 25 mm Ø

A. Haeck, Kerbinders, p. 256

Pittoors 19

25. Penning voor een halve dag

Vz. In het veld, HESSE / NATIE / Fa. DENEUTER-CASELEYR (de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parellijn langs de rand.

Kz. In het veld, HALVEN / N° 14 / DAG (de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parellijn langs de rand.

Ovaal - ca. 24 x 14 mm

A. Haeck, Kerbinders, p. 256

Pittoors 20

Op basis van de firmanamen kunnen de penningen 21-24 tussen 1872 en 1908 worden gedateerd. Ofschoon A. Haeck ze in zijn werk heeft afgebeeld, is er op dit ogenblik geen enkel exemplaar van in natura gekend.

26. Penning voor onbekend gebruik

Vz. Effen veld, omgeven door HESSE NATIE ; onderaan, een arabesk.

Kz. Effen.

Nikkel - achthoekig - ca. 31 x 31 mm

27 Penning voor onbekend gebruik

Vz In het veld, een ingeslagen nummer , errond, HESSE NATIE ,
 onderaan, een sierkrul

Kz Effen.

Koper of aluminium - rond, met rond gat bovenaan - ca 30 mm Ø

De Hoop

Opgericht in 1904 als de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *A De Kempeneer & Cie*. Vestigde zich meteen op de ruime gronden op het Zuid. Kon zich snel opwerken, maar haar aanvraag tot lidmaatschap bij de Bond der Natiën werd voor 1914 herhaaldelijk afgewezen omdat haar leden grotendeels oud-aandeelhouders van bestaende naties waren. Omgevormd tot samenwerkende maatschappij in 1909.

In 1932-1933 gevestigd in de Leuvensestraat, met 7 paarden, 74 wagens met vier wielen, 2 tractoren en 4 sleepwagens. In 1947 telde ze 20 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen. Nog steeds actief als cooperatieve vennootschap.

Houtnatie Nr. 1

In 1873 voor het eerst vermeld als feitelijke vereniging. Nam het statuut van vennootschap onder gemeenschappelijke naam aan in 1874, met achtereenvolgens *Van den Bergh & Cie* en *Frans Van den Bergh & cons* als firmanamen. Kocht één dag later een eigendom aan in de Eilermanstraat, waar de natie in 1933 nog steeds was gevestigd.

Houtnatie De Eendracht

Opgericht in 1891 als de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *J. Govaerts & Cie*. Omgevormd tot samenwerkende maatschappij in 1922. Had in 1933 haar maatschappelijke zetel op de Oude Steenweg. Thans naamloze vennootschap, gevestigd in de Mulhouselaan Noord 5, en lid van het Verbond van Behandelaars van Goederen.

Houtnatie Van Mierlo

Voor het eerst vermeld in 1847 in de A. Brouwerstraat. In 1885 gevestigd in de Belliardstraat. Nam toen deel aan de stoot ter gelegenheid van de inhuldiging der Scheldekaaien. Ontbonden in februari 1887. Het bezit en de leden gingen op in de Nieuwe Houtnatie, opgericht in juli 1887.

Houtnatie Van Tricht & Cie zie Van Tricht & C°

Jonge Antwerpenaren

Graannatie. Nam deel aan de stoot ter gelegenheid van de inhuldiging van de Scheldekaaien in 1885. Werd in 1893 omgevormd tot een vennootschap onder gemeenschappelijke naam, met *De Bock, Noch en Janssens* als firma-naam, en in 1896 tot de samenwerkende maatschappij *Beedigde Meters- en Wegersnatie Jonge Antwerpenaren*. Ging eind 1903 door fusie op in *The Antwerp Grain Work Cy.*

Jonge Kooldragersnatie

In 1885 vermeld in de Nassaustraat

Jonge Marktvoerliedennatie

Voor het eerst vermeld in 1877 als feitelijke vereniging. Haar maatschappelijke zetel bevond zich in 1885 in de Kriekenstraat. Ze nam dat jaar deel aan de stoot ter gelegenheid van de inhuldiging der Scheldekaaien. Telde 34 bazen in 1888. In 1890 omgevormd tot de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Snoeckx, Persoons & Cie.*

Kalknatie

De *Kalk- en Steennatie* is in 1820 met 16 leden vermeld aan de Sint Jansvliet op het Scheldeken 3. Blijkbaar in de jaren '40 gesplitst, want in 1847 is de dan voor het eerst vermelde Kalknatie op hetzelfde adres gevestigd en de Steennatie aan de Brouwersvliet. Haar werkterrein was de oostzijde van het Steendok, dat werd gebruikt voor de behandeling van zand, grint en baksteen. In 1893 gevestigd op de Vlaamse Kaai.

Katoennatie

Startte eind 1854 als feitelijke vereniging met vier vennoten en behandelde in de beginperiode huiden, wol en katoen. Nam in 1865 deel aan het protest tegen de Compagnie des Docks bij de Kamer van Koophandel. Werd in 1889 een vennootschap onder gemeenschappelijke naam (met *De Jongh, Lejour & Cie* als firma-naam) en kocht onmiddellijk daarna een perceel bouwgrond in de Van Aerdtstraat, waar gebouwen en pakhuizen werden opgetrokken. Was

medestichter van de Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen in 1872. De firma naam veranderde in *Govaerts, Verachtert & Cie* (1876), in *De Groodt, Rouwens & Cie* (1886) en in *Peeters, Rouwens & Cie* (1900). Telde 24 bazen in 1888 en 31 in 1901. Bij akte van 23 april 1900 tot naamloze maatschappij omgevormd. In 1910 had ze vestigingen in de Van Den Wervestraat, de Van Aerdtstraat en de De Waghemakerstraat, telde ze 36 deelgenoten, 42 paarden en 100 wagens en stelde ze meer dan 200 arbeiders per dag tewerk. Was medeoprichter van het Voorzienigheidsfonds met 31 aandelen (1900) en van het Syndikaat (1907).

In het interbellum kochten ze zelf hun natieaandelen in waardoor het aantal bazen verminderde van 40 in 1918 tot 33 in 1940. Omgevormd tot samenwerkende maatschappij in 1921. Stelde in de jaren twintig per dag tussen 157 en 274 arbeiders tewerk. Verwierf na de Eerste Wereldoorlog de magazijnen *Argentins* en *Elsen*. Bezat 25 paarden, 156 wagens met vier wielen, 9 tractoren en 16 sleepwagens in 1932. Solvay besteedde haar nevenactiviteiten (o.m. vervoer en opslag) uit aan de Katoennatie, die zich specialiseerde in de stockage van scheikundige producten. Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Telde 70 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. In 1964 omgevormd tot naamloze vennootschap. Nam in 1987 de concessie van de NV Magazijn Bond der Natien aan het Delwaidedok over voor 4.600.000 Frank. Verwierf in de loop der jaren de Koophandelnatie, verkreeg de meerderheid bij Seaport (zelf ontstaan uit het samengaan van de stouwerijen Swartouw en J.J. Lee en de Cadix Natie), en de controle over de Kraannatie, de Simon Smits Natie, Scaldis Stevedoring en Baltic Stevedoring. De combinatie Seaport-Katoennatie is nu het derde belangrijkste overslagbedrijf in de haven van Antwerpen geworden, actief in algemene goederenbehandeling, havenvervoer, opslag, groupagevervoer, expeditie en nationaal en internationaal wegtransport.

Kauwenbergnatie

Zag tijdens het interbellum het licht en had slechts een beperkt aantal vennoten. Gevestigd in de Biekerfstraat (1933).

Kleyn Kool-Natie zie *Kooldraegersnatie*

Kooldraegersnatie

Reeds in 1816 vermeld in de Lombardenvest 10. Telde 28 leden in 1820. In 1838 en 1847 *Kleyn Kool-Natie* genoemd. Nam deel aan de stoet ter gelegenheid van de inhuldiging der Scheldekeizerin in 1885.

Kool- en Buidragersnatie De Antwerpenaren : zie *Antwerpenaren*

Kool- en Turfdragers

Kochten in 1838 een huis op de Vullrui. De natie werd ontbonden omdat turf en houtskool in het midden van de eeuw door steenkool werden verdrongen.

Haar bezittingen werden op 17 april 1863 op de Vrijdagmarkt openbaar verkocht.

Koolwerkersnatie

In 1885 vermeld, op de Sint-Pietersvliet.

Koophandelnatie

Op 11 maart 1906 opgericht als samenwerkende maatschappij. Behandelde vooral granen en lijnzaad. Haar lokaal bevond zich op de Stapelplaats 18 en haar magazijn in het Klaverstraatje. Maakte in 1910 gebruik van een honderdtal werklieden per dag. Werd opgenomen in de Bond der Vereenigde Natiën. Was in 1933 in de Cassiersstraat gevestigd. Ondertekende in 1936 mee het akkoord om de concurrentie tussen de graannaties en de tarieven te regelen (in het kader van Granex). Had 10 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Werd uiteindelijk overgenomen door de Katoennatie.

Kotkanatie

Houtnatie, in 1933 gevestigd in de De Pretstraat. Verdween op het einde van de jaren dertig.

Kraannatie

Als *Kraenkindersnatie* in 1820 voor het eerst genoemd. De 16 leden hadden hun lokaal in de Steenstraat 7 en losten en kelderden wijn, eau-de-vie, rum, likeuren, lood, pruimen en rozijnen. In 1824 brandden hun lokalen uit. Protesteerde in 1865 mee bij de Kamer van Koophandel tegen de Compagnie des Docks. Was stichtend lid van de Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen (1872). Vestigde zich in 1872 in een nieuwbouw aan het Sint-Jansplein. Omgevormd tot een vennootschap onder gemeenschappelijke naam in 1874. De firmanaam *Nys en Brock* veranderde in *De Herdt en Brock* in 1878. Werd een samenwerkende maatschappij in 1885. Telde 30 bazen in 1888 en 32 in 1901. Was medestichter van het Voorzienigheidsfonds in 1900 (32 aandelen) en medeoprichter van het Syndikaat in 1907. Het jaar daarop verbood het bestuur haar leden nog werkvolk in de kroeg uit te betalen. In 1910 telde ze 40 bazen, bezat ze 40 paarden, 106 wagens en 3 kranen, zette ze dagelijks ca. 220 werklieden in en behandelde ze ongeveer 300.000 sloopstonsen koopwaren.

Bezat 16 paarden, 126 wagens met vier wielen, 6 tractoren en 10 sleepwagens in 1932 en had toen haar zetel nog steeds op het Sint-Jansplein. Had 60 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Was in 1967 een van de twee gebruikers van het nieuw complex van de NV Magazijn Bond der Natiën aan het Delwaidedok. Is thans onder de controle gekomen van de Katoennatie.

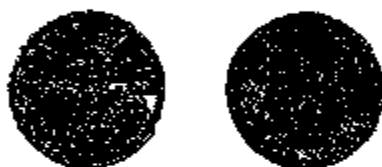
28. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, ... / ST JANS / PLAATS / ..... ; errond, KRAAN-NATIE (bovenaan) / ANTWERPEN (onderaan), een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, ... / HEELEN / DAG / ..... ; rondom, een parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - 23,9 mm Ø

Pittoors 26

29. Penning voor een halve dag

Vz. In het veld, ... / ST JANS / PLAATS / ..... ; errond, KRAAN-NATIE (bovenaan) / ANTWERPEN (onderaan), een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, ... / HALVEN / DAG / ..... ; rondom, een parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - 20,4 mm Ø

Pittoors 25

30. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, ... / ST JANS / PLAATS / ..... ; errond, KRAAN-NATIE (bovenaan) / ANTWERPEN (onderaan), een parellijn langs de rand en een effen boord.

Kz. In het veld, ... / HEELEN / DAG / ..... ; rondom, een parellijn langs de rand en een effen boord.

Messing - achthoekig - 22,5 x 22,5 mm

Pittoors 28

31. Penning voor een halve dag

Vz. In het veld, . . . / ST JANS / PLAATS / ..... ; errond, KRAAN-
NATIE (bovenaan) / ANTWERPEN (onderaan) en een parelijn
langs de rand en een eflen boord.

Kz. In het veld, ... / HALVEN / DAG / ..... ; rondom, een parelijn
langs de rand en een eflen boord.

Messing - achthoekig - 19,3 x 19,2 mm

Pittoors 27

Uit het aangegeven adres blijkt dat deze penningen van na 1872 dateren.

Leys en Draeck

Houtnatie, na de Eerste Wereldoorlog lid geworden van Bond der Vereenigde
Houtnatiën.

Lijkbiddersnatie : zie *Zilversmidnatie*

Natie van het Lovens bier

Reeds voor 1914 verdwenen.

Luiknatie

Aan de oorsprong van deze natie lag de vennootschap onder
gemeenschappelijke naam *Max Muller et Leser*, opgericht in 1886. Deze
vervoers- en verzendingsfirma werd in 1898 omgedoopt tot *Leser et Cornet* en
in 1908 tot *Gustave Leser*. Ze werd in 1911 met de hulp van enkele
afgescheurde natiebazen (o.m. een gewezen onderdeken van de Ruysnatie)
omgevormd tot de samenwerkende maatschappij Luiknatie. Vestigde zich
meteen op de ruime gronden op het Zuid. Vroeg in 1912 het lidmaatschap van
de Bond der Vereenigde Natiën aan, maar werd meermaals afgewezen omdat
haar samenstelling en werking volgens het bondsbestuur niet
overeenkwamen met die van de andere leden. Was in 1933 nog altijd
gevestigd in de Luikstraat en bezat toen 11 paarden, 51 wagens met vier
wielen, 2 tractoren en 7 sleepwagens. Werd in 1934 eindelijk a/s lid van de
Bond der Natiën aanvaard en trad in 1938 toe tot het syndicaat. Was in 1943
actief in de NV Vervoerscentrale. Richtte in 1945 de nevenvennootschap
Manutra NV op. Samen met Samaport NV had ze 20 punten in het Verbond
der Behandelaars van Goederen in 1947. Is nog steeds actief als
coöperatieve vennootschap, en thans gevestigd op Klein Zuidland 1

32. Penning voor een dag

Vz. Klein Duits schild met het wapen van Luik, rond, * LUIK NATIE *

(in sierletters).

Kz. in het veld, GOED / VOOR / EEN / DAG

Aluminium - rond - ca. 28 mm Ø

33. Penning voor een halve dag

Vz. Als van nr. 32.

Kz. in het veld, GOED / VOOR / EEN HALVE / DAG (het laatste woord in sierletters)

Aluminium - rond, met een rond gat onderaan - 28,6 mm Ø

34. Penning voor onbekend gebruik

Vz. Als van nr. 32.

Kz. Effen.

Messing - rond - ca. 28 mm Ø

Maasnatie

Zag tijdens het interbellum het licht. Van de oude, typische structuur viel bij hen slechts weinig te bespeuren, o.m. door het beperkt aantal vennoten

Magazijnatie

Reeds voor 1914 verdwenen.

Natie van de Melkmannen : zie *Wijngaardnatie*

Natie van de Melkmarkt : zie *Wijngaardnatie*

Melknatie

Voor het eerst vermeld in 1856, als feitelijke vereniging. Was evenzeer gespecialiseerd in tabak als de Tabaknatie zelf. Had in 1865 haar maatschappelijke zetel in de Korte Clarastraat nr. 5. Omgevormd tot een vennootschap onder gemeenschappelijke naam in 1873, met *Hendrickx, Bruyndonckx & Cie* als firmanaam. Nam deel aan de stoet ter gelegenheid van de inhuldiging der Scheldekaaien in 1885 en was toen gevestigd in de Leguit. Telde 7 bazen in 1888.

In 1891 heringericht als samenwerkende maatschappij. Beschikte in 1910 over gebouwen op de Handelslei en in de Zwedenstraat, telde 12 leden, bezat 6 paarden en 13 wagens en ste de dagelijks ongeveer 30 arbeiders tewerk. Aangesloten bij het voorzienigheidsfonds met 12 aandelen. Trad toe tot het Syndikaat bij de verlenging van de overeenkomst in 1911. Fusioneerde in 1919 met de Tabaknatie tot de Tabak- en Melknatie.

Metsersnatie

Vermeld in 1847 op het Falconplein.

Mexiconatie

Houtnatie, voor het eerst vermeld in 1873 met de firmanaam *Van Aisenoy, Rumbout & Cie*. Ontleende waarschijnlijk haar naam aan het Houtdok, dat ook Mexicodok heette. In 1885 met 7 bazen gevestigd in de Oranjestraat. Nam in 1920 het statuut van samenwerkende maatschappij aan. Had haar maatschappelijke zetel in 1933 op de Oude Steenweg. Nu als naamloze vennootschap lid van het Verbond van Behandelaars van Goederen, gespecialiseerd in de opslag van gevaarlijke producten en gevestigd op Luthagen Haven 17.

35. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, 1 / DAG ; rond, een parelcirke!, MEXICO-NATIE (bovenaan) / ANTWERPEN . (onderaan) en een parelijn langs de rand.

Kz. In het veld, N° 1 , rond, een parelcirke!, * EENEN HEELEN DAG en een parelijn langs de rand

Messing - achthoekig - 26,3 x 26,4 mm
Pittoors 29

36. Penning voor een halve dag

Vz. In het veld, 1/2 / DAG ; rond, een parelcirke!, MEXICO-NATIE (bovenaan) / ANTWERPEN . (onderaan) en een parelijn langs de rand.

Kz. in het veld, N° 1 ; rond, een parelcirke!, * EENEN HALVEN DAG en een parelijn langs de rand.

Messing - achthoekig - ca. 22 x 22 mm

Modern Transportnatie NV

Zag tijdens het interbellum het licht. Had weinig gemeen met de traditionele naliestructuur.

Molenbergnatie

Zou in 1802 gesticht zijn door de in Eindhout geboren Gerardus Meutenberghs. Deze kwam in 1802 naar Antwerpen, was volgens het bevolkingsregister van 1817 winkelier, werkmán, "maitre crocheteur" en "detailliste", en nadien volgens de patentrollen kruiersbaas. De eerste onweerslegbare vermelding dateert echter pas van 1847, toen ze als feitelijke

vereniging achter het stadhuis gevestigd was. Nam in 1865 deel aan het protest tegen de Compagnie des Docks. Omgevormd tot vennootschap onder gemeenschappelijke naam in 1867, met *J. M. Peeters & Cie* als firma-naam, en in 1888 tot samenwerkende maatschappij. Was medeoprichter van de Vereniging van Werknatiën van Antwerpen in 1872, van het Voorzienigheidsfonds in 1900 (met 33 aandelen) en van het Syndikaat in 1907. Telde dertig bazen in 1888 en was toen al gevestigd in de Falconruil. Behandelde in 1910 vooral rijst en koffie, en stelde daarbij dagelijks een honderdtal arbeiders tewerk. Kocht in 1921 het magazijn *Marnix* aan de Godelfriduskaai. Begon in 1934 goederen in te klaren voor haar klanten. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale en in 1947 met 40 punten in het Verbond der Behandelars van Goederen. Bleef samenwerkende Maatschappij tot op de dag van vandaag en heeft haar zetel nu op de Nieuwelanderweg 32.

Natregasten : zie *Wijngaardnatie*

Oe Nieuwe

Buldragersnatie, in 1885 vermeld in de Oude Leeuwenruil.

Nieuwe Antwerpenaren

in 1888 vermeld als koolnatie met 21 bazen.

Nieuwe Houtnatie

Oppericht in juli 1887 als de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Bogaerts & Cie*. Vermoedelijk de verderzetting van de veel oudere Van Micronatie, die in februari van dat jaar ontbonden werd. Telde 9 bazen in 1888. Omgevormd tot samenwerkende maatschappij in 1928. Huisden in 1933 in de Dambruggestraat.

Nieuwe Koolmeters en Graennatie

In 1838 en 1847 vernoemd op de Sint Pietersvliet 19.

Nieuwe Koolmetersnatie

In 1885 vermeld als *De Nieuwe Koolmeters- en -wegersnatie*, op de Sint-Paulusplaats. Nam in dat jaar deel aan de stoet ter gelegenheid van de inhuldiging der Scheldekaaien. Telde 18 bazen in 1888.

Nieuwe Marktnatie

Oppericht in 1895 als vennootschap onder gemeenschappelijke naam, met *Threnpont, De Decker & Cie* als firma-naam. Ontbonden in 1906.

Nieuwe Melknieatie

Voor het eerst vermeld in 1847, in de Wolstraat. Protesteerde in 1865 mee bij de Kamer van Koophandel tegen de plannen van de Compagnie des Docks. Was medestichter van de Vereniging van Werknatiën van Antwerpen in 1872.

Nieuwe Meters- en Wegersnatie

Graannatie, voor het eerst vermeld in 1873. De feitelijke vereniging werd in 1877 heringericht tot een vennootschap onder gemeenschappelijke naam, met *Hermans, Forceville en Cie* als firmanaam. Was in 1885 met 33 leden gevestigd op het Hessenplein. Een voorziene fusie tussen de Oude en Nieuwe Meters- en Wegersnatie, De Trouw en De Eendracht sprong in 1887 op het laatste ogenblik af. Was aangesloten bij het Voorzienigheldsfonds. Ging eind 1903 door fusie op in The Antwerp Grain Work Cy.

37. Penning voor een hele dag

Vz. Effen veld, met een groot ingeslagen cijfer 1 ; errond, een parelcirkel, . NIEUWE METERS EN WEGERS NATIE , een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, 1 ; errond, GOED VOOR (bovenaan) / * DAG * (onderaan), een parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - ca. 24 mm Ø

38. Penning voor een halve dag

Vz. Effen veld, met een groot ingeslagen cijfer 1 ; errond, een parelcirkel, . NIEUWE METERS EN WEGERS NATIE , een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, 1/2 ; errond, GOED VOOR (bovenaan) / * DAG * (onderaan), een parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - 22,4 mm Ø

Pittoors 31

39. Penning voor een dag

Vz. Effen veld, met een groot ingeslagen cijfer 2 ; errond, een parelcirkel, . NIEUWE METERS EN WEGERS NATIE , een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, 1 ; errond, GOED VOOR (bovenaan) / * DAG * (onderaan), een parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - ca. 24 mm Ø

40. Penning voor een halve dag

Vz. Effen veld, met een groot ingeslagen cijfer 2 ; errond, een parelcirkel, . NIEUWE METERS EN WEGERS NATIE , een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, 1/2 ; errond, GOED VOOR (bovenaan) / * DAG * (onderaan), een parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - ca. 22 mm Ø

41. Penning voor een dag

Vz. Effen veld, met een groot ingeslagen cijfer 3 ; errond, een parelcirkel, . NIEUWE METERS EN WEGERS NATIE , een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, 1 ; errond, GOED VOOR (bovenaan) / * DAG * (onderaan), een parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - ca. 24 mm Ø

42. Penning voor een halve dag

Vz. Effen veld, met een groot ingestagen cijfer 3 ; errond, een parelcirkel, . NIEUWE METERS EN WEGERS NATIE , een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, 1/2 , errond, GOED VOOR (bovenaan) / * DAG * (onderaan), een parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - ca. 22 mm Ø

43. Penning voor een uur

Vz. Effen veld ; errond, een parelcirkel, . NIEUWE METERS EN WEGERS NATIE , een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, ⌘ GOED VOOR ⌘ / EEN / UUR (de eerste regel volgt de rand) ; rondom, een parelcirkel en een effen boord.

Zink - rond - ca. 22 mm Ø

Nieuwe Tabaknatie

In 1838 vermeld in de Paardenstraat.

Nieuwe Vaartnatie

In 1885 vermeld in de Bredastraat.

De Nieuw Werknatie

Waarschijnlijk opgericht op 28 maart 1855 als feitelijke vereniging, met zetel in de Oude Leeuwenrui 26. Nam deel aan het protest tegen de Compagnie des Docks (1865) en was medestichter van de Vereeniging van Werknatiën van

Antwerpen (1872). Omgevormd tot de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Hendrickx & Cie* in 1873. In 1888 met 27 bazen gevestigd in de Stijfselrui. Medeoprichter van het Voorzienigheidsfonds met 35 aandelen (1900) en van het Syndikaat (1907). Nam het statuut van samenwerkende maatschappij aan in 1903. In 1910 was haar zetel gevestigd in de Cassierstraat 16, telde ze 45 leden, 40 paarden en 111 wagens, en behandelde ze 700.000 ton koopwaar met hagenpog 300 werklieden per dag. Maakten gebruik van het Leopold II-magazijn van het Voorzienigheidsfonds in de periode 1903-1920. In 1932 had ze haar burelen in de Marnixstraat en een magazijn in de Oranjestraat, bezat ze 22 paarden, 154 wagens met vier wielen, 3 tractoren en 7 sleepwagens. Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale en telde samen met de *NV Marnix* 60 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Werd in 1973 overgenomen door de stouwerij Müller Thomsen, die nadien opging in de Antwerp Combined Terminals.

44 Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, NATIE ; rondom, een dunne ovaal, NIEUW WERK (bovenaant) / J. F. HENDRICKX & C° (onderaan) en een parellijn langs de rand.

Kz. In het veld, een ingeslagen nummer, rondom, een dunne ovaal, + HEELEN DAG + (bovenaant) / ANTWERPEN (onderaan) en een parellijn langs de rand.

Messing - ovaal - ca. 32 x 22 mm

Pittoors 30

45 Penning voor een halve dag

Vz. In het veld, NATIE ; rondom, een dunne cirkel, NIEUW WERK (bovenaant) / J. F. HENDRICKX & C° (onderaan) en een parellijn langs de rand.

Kz. In het veld, 284 ; rondom, een dunne cirkel, + HALVEN DAG + (bovenaant) / ANTWERPEN (onderaan) en een parellijn langs de rand.

Messing - achthoekig - 22 x 22 mm

46. Penning voor onbekend gebruik
 Vz. In het veld, WAAK ; rondom, ✦ NIEUW WERK NATIE en een parelcirkel
 Kz. in het veld, een horizontaal streepje ; rondom, een dunne cirkel, J. F. HENDRICKX & C° (bovenaan) / ANTWERPEN (onderaan) en een parelcirkel.
 Messing - rond - ca. 21 mm Ø

Nijverheidsnatie

Reeds voor 1914 verdwenen.

Noord- en Oostwerkers : zie *Noordnatie*.

Noordmannen

In 1820 met 12 leden gevestigd in de Steenstraat. Loste en slokkeerde planken, schrijnwerkerijhout, visolie, kaviaar en walvisspek.

Noordnatie

Het oudste reglement van de in de Korte Raepstraat gevestigde *Noord- en Oostwerkers* dateert uit 1840, maar hun wortels gingen terug tot in het Ancien Régime. Werd in 1856 vervangen door de 35 leden tellende Noordnatie, die haar bestaan wettigde via een notariële akte en dadelijk aan de Dam hooiland kocht voor haar paarden. Later werden daar magazijnen opgericht. Nam in 1865 deel aan het protest tegen de Compagnie des Docks. Omgevormd tot de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *De Kepper, De Smedt & Cie* in 1865 en *Bloch, Pauli & Cie* in 1877. Kocht in 1867 een pand aan de Stadswaag en in 1868 de herberg *Het Zonneken* in de Korte Brilstraat, die nadien werd omgevormd tot magazijn. Werd heringericht tot samenwerkende maatschappij in 1882. Beschikte in 1910 over burelen, magazijnen en stallingen aan de Stadswaag, Waalse Kaal, Drie Sneften, Luikerstraat en Wapenstraat, telde 70 bazen, 68 paarden en 180 wagens, behandelde vooral granen, zaden, lijnkoeken, leder en suiker en zette meer dan 500 werklieden per dag in. Was medeoprichter van het Voorzienigheidsfonds (met 61 aandelen) in 1900 en van het Syndicaat in 1907. Bezat tijdens de Eerste Wereldoorlog een filiaal in Rotterdam.

Kocht tijdens het interbellum zelf haar natieaandelen in en viel terug van 70 op 54 bazen. Stelde in de periode 1920-1929 per dag tussen 325 en 476 arbeiders tewerk. In 1933 gevestigd op de Stadswaag, met magazijnen in de De Pretstraat, Drie Snellenstraat, Denderstraat, Waalse Kaai en Brusselsestraat. Bezat toen 40 paarden, 190 wagens met vier wielen, 10 tractoren en 23 sleepwagens. Behandelde ook granen en ging in 1936 in het kader van Granex een verbintenis aan met andere graannaties betreffende de tarieven en onderlinge mededinging. Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Richtte in 1945 de *NV Magasin Le Globe* als nevenvennootschap op. De combinatie Le Globe-Noord Natie telde 70 punten in het Verbond der Behandelaren van Goederen in 1947. Kreeg op 10 september 1951 een terrein aan het Vierde Havendok in vergunning toegewezen. Is op eigen kracht, zonder fusies of overnames, uitgegroeid tot de tweede belangrijkste groep in de haven met fruitinstallaties, een tankterminal en een suikerterminal.

47. Kaart voor een kleine halve dag

Vz. Op halve hoogte, KL half Dag, tussen twee horizontale lijnen, erboven, Noord Natie, het veld eronder is in tweeën verdeeld door een verticale lijn, in het linker gedeelte, N° (bovenaans links), het geheel is omgeven door een dubbele omlijning, opgebouwd uit een golvende lijn met streepjes en boogjes waarvan de snijpunten uitlopen op bolletjes; het geheel: in rode druk; in het veld onderaan links is het nummer ingevuld en in dat onderaan rechts staat de handtekening van deken Pauli (beide in donkerblauwe inkt).

Groen karton - ca. 29 x 47 mm
De Antwerpse Naties, p. 200.

Deze kaart is ondertekend door deken Pauli, wiens ambtsperiode van ongeveer 1877 tot 1882 liep.

48. Penning voor een dagloon

Vz. In het veld, NOORD / ..... ↗ ↖ ..... / NATIE ; errond. ❖

SAMENWERKENDE MAATSCHAPPIJ en een elfen bord.

Kz. EEN / --- ε --- / DAGLOON ; errond, een elfen bord.

Messing - rond met centrale doorboring - 27,7 mm Ø

De Antwerpse Naties, p. 199

Pittoors 32

De vermelding "samenwerkende maatschappij" geeft aan dat deze penning van na 1882 dateert en dus van latere datum is dan het kaartje. Volgens een mededeling van de Noordnatie van 21 januari 1997 waren er ook penningen voor een halve dag en voor een grote halve dag

Noordwerkersnatie

Waren in 1826 op de Grote Markt gevestigd, met één wagen en één paard.

Noordwerkers van de Blauwbroekstraat

Beschikten in 1826 over één kar met vier wielen en één paard.

Nova Natie

Vroeger een houtnatie, nu een naamloze vennootschap, gespecialiseerd in de opslag van chemicaliën. Lid van het Verbond van Behandelaars van Goederen

Oostenrijkers

In 1888 vermeld als graannatie met 16 bazen. Nam deel aan de stoet ter gelegenheid van de inhuldiging der Scheldekoningen in 1885.

Oosterlingen Beëdigde Meters en Wegers

De *Oosterlinge, graanmeters en -wegersnatie* werd als feitelijke vereniging opgericht in 1856. Was in 1855 gevestigd in het *Gulden Vlies* en in 1885 op het Falconplein. Omgevormd tot samenwerkende maatschappij in 1893. Medestichter van het Voorzienighheidsfonds met 21 aandelen (1900). Telde in 1901 twintig natiebazen. Ging eind 1903 door fusie op in The Antwerp Grain Work Cy

Oranjenatie

Reeds voor 1914 verdwenen houtnatie.

Oude Buildragers Natie : zie *Buyldraggers*

Oude Graanmeters en -wegers

Zou zijn wortels in het Ancien Régime hebben gehad. Voor het eerst vermeld in de adresboeken van 1877 als feitelijke vereniging. In 1880 omgevormd tot samenwerkende maatschappij. In 1885 bevond haar zetel zich in de Londenstraat. Een geplande fusie tussen de Oude en Nieuwe Meters- en Wegersnatie, De Trouw en De Eendracht ging in 1887 op het laatste moment niet door. Richtte mee het Voorzienigheidstonds op (50 aandelen in 1900). Telde 52 natiebazen in 1888 en 48 in 1901. Ging eind 1903 door fusie op in The Antwerp Grain Work Cy.

Oude Koolmeters- en -wegersnatie

De *Oude Koolmeters* kochten in 1835 gezamenlijk een huis aan de Brouwersvliet. De natie nam in 1885 deel aan de stoet ter gelegenheid van de inhuldiging der Scheldekaaien en huisde toen nog steeds in de Brouwersvliet 10.

Oude Koolnatie

In 1888 vermeld met 35 bazen.

Oude Markt Voerliedennatie

Zou in 1666 zijn ontstaan. Wordt in 1856 als *Oude Markt Wagenaarsnatie* vermeld. In 1875 in de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Adriaensen & Cie* omgezet, en in 1885 in *Van Ham & Cie*. In 1888 met 62 bazen gevestigd in de Huikstraat. Vervoerde vooral granen, zaden, steenkool en bloem. Bezat 15 paarden, 50 wagens met vier wielen, 5 tractoren en 5 sleepwagens in 1932. In 1943 actief in de NV Vervoerscontraire. Had 20 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Thans nog steeds gevestigd in de Huikstraat 10.

Oude Tabaknatie

In 1838 vermeld in de Paardenstraat.

Peeterpothoeksnatie

Reeds voor 1914 verdwenen.

Platte Stegelnatie

In 1838 gevestigd in het Stægsken 14. Had vanouds haar standplaats bij de kraan op de Noorderkaai van de Sint Jansvliet, die ze jarenlang pachtte. Nog in 1847 vermeld, in de Brouwersstraat.

De Polakken

In 1885-1888 vermeld als buildragersnatie en graannatie met 14 bazen, op de Falconruif.

De Polonaise

Buildragersnatie, in 1847 vermeld op de Brouwersvliet.

Riganatie

Houtnatie. Kocht in 1870 bouwgrond in de Houwerstraat. Toen ze in 1871 de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Van Horssen & Cie* oprichtte stond het gebouw met stallingen en magazijnen er reeds. Deze vennootschap werd eerst vervangen door *J.-B. Franck & Cie* en in 1882 door *Geenen, Van Alsenoy & Cie*. In 1888 telde ze 19 bazen. Omgevormd tot samenwerkende maatschappij in 1900. Thans besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid en lid van het Verbond van Behandelaars van Goederen.

49. Penning voor 3,50 Frank .
 Vz. in het veld, RIGA NATIE / 18 / HOUWERSTRAAT / ANTWERPEN. (de eerste en de laatste regel volgen de rand) ; rondom, een effen boord.
 Kz. in het veld. F³ 3,50 ; rondom, een effen boord.
 Aluminium - ovaal - 30,7 x 25,2 mm - medailleslag

50. Penning voor 2,75 Frank
 Vz. Als van vorig stuk.
 Kz. In het veld, F² 2,75 ; rondom, een effen boord.
 Aluminium - ovaal - 30,6 x 25,2 mm

51. Penning voor 2,50 Frank

Vz. Als van vorig stuk.

Kz. In het veld, F² 2,50 ; rondom, een effen boord.

Aluminium - ovaal - 30,5 x 25,2 mm

52. Penning voor 1,50 Frank

Vz. Als van vorig stuk.

Kz. In het veld, F² 1,50 ; rondom, een effen boord.

Aluminium - ovaal - ca. 30,5 x 25,2 mm

53. Penning voor 0,50 Frank

Vz. Als van vorig stuk.

Kz. In het veld, F² 0,50 ; rondom, een effen boord.

Aluminium - ovaal - ca. 30,5 x 25,2 mm

Pittors 33

Rijnatie

Was medestichter van de Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen in 1872. In 1885 vermeld op het Hessenplein. Telde 25 bazen in 1888 en 22 paarder. in 1891. Reeds voor 1914 verdwenen.

Romeinnatie

Waternatie, in 1854 via notariële akte opgericht door 7 comparanten. Nam in 1865 mee deel aan het protest tegen de Compagnie des Docks bij de Kamer van Koophandel. Was medestichter van de Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen in 1872. In 1888 bevond haar maatschappelijke zetel zich in de Stijfselei en waren er 12 bazen. Verdween omstreeks 1914.

De Russen

In 1888 vermeld als graannatie met 12 bazen.

Ruysnatie

De *Natie van Ruys* had in 1838 haar lokalen op de Burchtgracht nr. 5. Stichter was waarschijnlijk de Schotenaar Walter Ruys uit de Lange Meistraat. Protesteerde in 1865 mee bij de Kamer van Koophandel tegen de Compagnie des Docks. Was medeoprichter van de Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen in 1872. Vormde zich om tot samenwerkende maatschappij in 1881. Voerde toen een zeer voorzichtige politiek door slechts de helft van de maandelijksse gelden in kas te verdelen. In 1885 gevestigd in de Brouwersstraat met 28 bazen. Verhuisde op het einde van de jaren 1880 naar de hoek van Handelslei en de Rijnplaats. Was toen gespecialiseerd in de behandeling van La Plata-produkten zoals hoorns, wol en ingezouten hulden en vleesextract voor de firma Liebig. In 1910 waren er 31 leden en werden dagelijks een honderdtal werklieden ingezet. Was medestichter van het Voorzienigheidsfonds met 30 aandelen (1900) en van het Syndicaat (1907). In de jaren twintig werden per dag tussen 44 en 78 arbeiders tewerkgesteld. Bezat 12 paarden, 85 wagens met vier wielen, 2 tractoren en 6 sleepwagens in 1932.

Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale en richtte in 1945 de *NV Atlantic* als nevenvennootschap op. Samen hadden ze 40 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Nu een naamloze vennootschap.

54. Penning voor een hele dag

Vz. Effen veld, met een ingeslagen nummer ; errond, een patelcirkel, RUYS NATIE (bovenaan) / o ANTWERPEN o (onderaan), een dunne cirkel en een effen bord.

Kz. In het veld, 1 ; errond, ♣ GOED VOOR ♣ (bovenaan) / DAG (onderaan); een dunne cirkel en een effen bord.

Messing - rond - 22,5 mm Ø

Pittoors 35

55. Penning voor een hele dag

Vz. Als van vorig stuk

Kz. In het veld, een zeer grote 1 ; errond, DAG (bovenaan) / ♣ GOED VOOR ♣ (onderaan) en een dunne lijn langs de effen boord.

Messing - achthoekig - ca. 22 x 22 mm

Pittoors 37

56. Penning voor een halve dag

Vz. Effen veld, met een ingeslagen nummer ; errond, een parelcirkel, RUYS NATIE (bovenaan) / . ANTWERPEN . (onderaan) en een dunne lijn langs de effen boord.

Kz. In het veld, 1/2 ; errond, ♣ GOED VOOR ♣ (bovenaan) / DAG (onderaan) en een dunne lijn langs de effen boord.

Messing - achthoekig - 22,4 x 22,6 mm

Pittoors 36

Scheldenatie

De *Beëdigde Wegers- en metersnatie De Schelde* kwam op 9 augustus 1899 als samenwerkende maatschappij tot stand en behandelde granen en kolen. De burelen en magazijnen bevonden zich op de Ankertrui en de Rijnpoortvest. Telde in 1901 twaalf natiebazen. Aangesloten bij het Voorzienigheidsfonds met 12 aandelen (1934). In 1933 gevestigd in de Zwedenstraat. Ging in 1936 in het kader van Granex een verbintenis met andere graannaties aan in verband met de onderlinge mededinging en tarieven. Samen met de *NV Grazobe* had ze 10 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Nog steeds actief.

57. Penning voor een hele dag

Vz. Effen veld ; errond, een dunne cirkel, ♣ SCHELDE ♣ (bovenaan) / NATIE (onderaan) en een parelcirkel.

Kz. In het veld, ♣ ANTWERPEN ♣ / 1 / DAG / — (de eerste regel volgt de rand) en een parelcirkel.

Zink - rond - ca. 24 mm Ø

Pittoors 38

58. Penning voor een halve dag

Vz. Effen veld . errond, een dunne cirkel. † SCHELDE † (bovenaan) / NATIE (onderaan) en een parellijn langs de rand.

Kz. In het veld, † ANTWERPEN † / 1/2 / DAG / — (de eerste regel gebogen) en een parellijn langs de rand.

Messing - achthoekig - ca. 22 x 22 mm

Prttoors 39

Smits en Bogaert : zie De Croodder, telagems en Bogaert

Steennatie . zie Kalk- en Steennatie

Steenkoolnatie

In 1820 met 12 leden gevestigd op de Zeeuwse Korenmarkt 9.

Stroom L.

In 1933 gevestigd in de Van Straelenstraat.

Suykernatie

Voor het eerst vermeld in 1838, met maatschappelijke zetel in de Korte Keistraat 31. Protesteerde in 1865 mee bij de Kamer van Koophandel tegen de pogingen van de Compagnie des Docks om een monopoliepositie te verwerven. Bestond niet meer in 1872.

Tabaknatie

Geen verband met de Oude en Nieuwe Tabaknatie. In januari 1898 opgericht als samenwerkende maatschappij door de leden van de in november 1895 geliquideerde Gistnatie Gespecialiseerd in het behandelen van tabak. Medeoprichter van het Voorzienigheidsfonds in 1900 met 10 aandelen. Telde 11 natiebazen in 1901 en was in 1910 gevestigd in de Cassierstraat 22. Trad in 1911 toe tot het Syndicaat. Verrichtte reeds voor de Eerste Wereldoorlog ook verzendingswerk. In 1919 gefusioneerd met de Melknatie tot Tabak- en Melknatie.

Tabak- en Melknatie

Samenwerkende maatschappij, in 1919 ontstaan door fusie van de Tabaknatie en Melknatie. Aangesloten bij het Voorzienigheidsfonds met 23 aandelen (1940). Had in 1932 vestigingen in de Van den Wervestraat en de Cassiersstraat en bezat 6 paarden, 36 wagens met vier wielen, 2 tractoren en 6 sleepwagens. Stelde in de periode 1920-1929 per dag tussen 70 en 110 arbeiders tewerk. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Had samen met de *NV Universal* 30 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Veranderde tot op vandaag niet van statuut.

Toekomstnatie

Zag tijdens het interbellum het licht. Bezat slechts een beperkt aantal vennoten. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Had 1 punt in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947.

De Trouw

Gesticht in 1881 als de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Ant. Bessems & Cie*. Haar specialiteit was het wegen van granen, zaden en lijnkoeken. In 1895 gevestigd in de Oude Lecuwenrui. Bouwde in 1886 een natiehuis in eclectische stijl op de hoek van de Ankerrui en het Hassenplein. Een voorziene fusie tussen de Oude en Nieuwe Meters- en Wegersnatie, De Trouw en De Eendracht ging in 1887 op het laatste moment niet door. Telde in 1888 twintig bazen. Medeoprichter van het Voorzienigheidsfonds in 1900, met 26 aandelen, en van het Syndikaat in 1907. Nam echter niet deel aan de verlenging van het Syndikaat in 1911. Omgevormd tot de samenwerkende maatschappij *Gezwoeren Wegers- en Metersnatie De Trouw* in 1910. Telde toen 30 leden, beschikte over 225 balansen, 10 bascules, 75 maten van 1/2 hectoliter en 9 wagens. Breidde na de Eerste Wereldoorlog uit in de onmiddellijke omgeving van de natiezetel, op het Hassenplein. Bezat 8 paarden en 26 wagens met vier wielen in 1932. Richtte in 1933 Granex op, samen met de Antwerp Grain Work Cy. Ging in 1936 in het kader van Granex een verbintenis aan met andere graannaties om de onderlinge mededinging en de tarieven te regelen. Speelde omwille van de fiscale voordelen zeer vlug op de wet van 1936 in, en richtte in 1939 een PVBA op. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Telde 20 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. De Trouw Natie NV bestaat nog steeds en heeft grote graanoverslaginstallaties.

De Turke

De *Oude Buildragersnatie De Turken* zou uit 1335 dateren. In 1847 gevestigd op de Zeeuwse Korenmarkt (= Tavernierkaai). In 1910 een samenwerkende vennootschap met 64 deelingen en lokalen op de Ankerrui 8, die vooral granen en steenkolen behandelde en daarbij een honderdtal werklieden per dag inzetten.

Valkeniersnatie

In 1817 gesticht door vijf leden, met maatschappelijke zetel op de hoek van de Kammen- en Valkstraat. Acht leden in 1834. In 1836 verhuisd naar de Gildekamerstraat. Een aandeel kostte 1.000 Frank in 1846. Protesteerde in 1865 mee bij de Kamer van Koophandel tegen de monopolievorming van de Compagnie des Docks. Was stichtend lid van de Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen in 1872. Omgevormd tot de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Daglinckx, Gaethofs & Cie* in 1878. Het natiehuis in de Gildekamerstraat werd in 1881 met zorg gerestaureerd. In 1888 dertig bazen. Nam het statuut van samenwerkende maatschappij aan in 1891. Medeoprichter van het Voorzienighheidsfonds in 1900, met 31 aandelen. In 1903 werd een nieuwe maatschappelijke zetel opgetrokken op de hoek van de Van den Wervestraat en de De Waghemakerstraat, evenals het pakhuis *Vlaanderen* op de Waalse Kaai. Dit waren de eerste gebouwen met volledig betonnen constructie van de stad. Telde in 1910 35 leden, 49 paarden en 103 wagens, en stelde dagelijks 250 haverarbeiders tewerk. Was een van de stichters van het Syndicaat in 1907.

Vierde in 1921 met vier jaar vertraging haar eeuwfeest op grootse wijze. Bezat 29 paarden, 108 wagens met vier wielen, 3 tractoren en 6 sleepwagens in 1932. In de jaren twintig werden per dag tussen 105 en 180 arbeiders tewerkgesteld. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Richtte in 1945 de *NV Avero* op als nevenvennootschap. Samen kregen ze 60 punten toegewezen in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Bleef een coöperatieve vennootschap tot op vandaag en is nu gespecialiseerd in de opslag van scheikundige producten.

59. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, VALKENIERS / NATIE / ..... / ..... / HEELEN / DAG
(de eerste regel volgt de boord) ; rondom, een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, GILDE KAMER STRAAT / N° 7 / ..... / ANTWERPEN
/ ..... (de eerste regel volgt de boord) ; rondom, een parelcirkel en een effen boord.

Tin ? - rond - 25,5 mm Ø - muntslag
Pittoors 44

60. Penning voor een hele dag

Als nr. 59.

Tin ? - rond - ca. 25,5 mm Ø - medailleslag
Pittoors 44

61. Penning voor een hele dag
 Als nr. 59.
 Messing - rond - 25,4 mm Ø - medailleslag
 Pittoors 42

62. Penning voor een hele dag
 Als nr. 59.
 IJzer - rond - ca 25,5 mm Ø
 Pittoors 46

Vermeld door Pittoors, maar er bestaat een grote kans dat deze auteur sommige zeer sterk gecorrodeerde tinnen exemplaren voor ijzeren heeft aanzien.

63. Penning voor een halve dag
 Vz. In het veld, VALKENIERS / NATIE / ..... / HALVEN / DAG
 (de eerste regel volgt de boord) ; rondom, een parelcirkel en een effen boord.
 Kz. In het veld, GILDE KAMER STRAAT / N° 7 / ..... / ANTWERPEN
 / ..... (de eerste regel volgt de boord) ; rondom, een parelcirkel en een effen boord.
 Tin ? - rond - 22,5 mm Ø - muntslag
 Pittoors 43

64. Penning voor een halve dag
 Als nr. 63.
 Tin ? - rond - 22,7 mm Ø - medailleslag
 Pittoors 43

65. Penning voor een halve dag
 Als nr. 63.
 IJzer - rond - ca 23 mm Ø
 Pittoors 45

Vermeld door Pittoors, maar er bestaat een grote kans dat deze auteur sommige zeer sterk gecorrodeerde tinnen exemplaren voor ijzeren heeft aanzien

66. Penning voor een halve dag

Als nr. 63.

Messing - rond - ca. 22 mm Ø
Pittoors 47

67. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, VALKENIERS / NATIE / ♦♦♦♦♦♦ /
GILDEKAMERSTRAAT, 7 (de eerste en de laatste regel volgen de
boord) ; rondom, een parelcirkel en een effen boord.Kz. Effen veld ; rondom, HEELEN (bovenaan) / DAG (onderaan), een
parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - 26,0 mm Ø - medailleslag

68. Penning voor een halve dag

Vz. Als van nr. 67.

Kz. Effen veld ; rondom, HALVEN (bovenaan) / DAG (onderaan), een
parelcirkel en een effen boord.Messing - rond - 20,6 mm Ø
Pittoors 41

Toen de Valkeniersnatie in 1982 verhuisde naar Lulthagen-Haven liet zij voor de gelegenheid volgende penningen slaan die geïnspireerd waren op haar vroegere natiepenningen :

Vz. VALKENIERS / NATIE / ANTWERPEN / ..... / LUIFHAGEN-
HAVEN N° 11 (de eerste en laatste regel volgen de boord) ; rondom, een
parelcirkel en een effen boord.

Kz. HEELEN / DAG / ..... / 1817 - 1982 / ..... (de eerste regel
volgt de boord) ; rondom, een parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - 25 mm Ø

Van Mierlo-natie : zie Houtnatie Van Mierlo.

Van Tricht & C°

Houtnatie. Duikt voor het eerst op in 1847 als *Dierckx en Cuyck* en veranderde pas omstreeks 1856 in *B. Van Tricht & Cie.* Had haar lokalen op de Noordkaai van het Grote Dok. Telde 32 bazen in 1888.

69. Penning voor een kleine halve dag

Vz. In het veld, , rondom, ← VAN TRICHT NATIE en een dunne lijn langs de rand.

Kz. In het veld, N° 2; rondom, * KLEINEN HALVEN DAG en een dunne lijn langs de rand.

Messing - vierkantig - ca. 20,5 x 20,5 mm

Pittoors 48

Vlaeynatie

De *Natie van Vlaeyen* werd door Jan Vlaeyen in 1845 (?) gesticht en bevond zich toen in de Lange Nieuwstraat. Negentien bazen lieten het bestaan ervan in 1855 via een notariële akte wettigen. Nam deel aan het protest tegen de Compagnie des Docks (1865) en was medestichter van de Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen (1872). Vormde zich om tot samenwerkende maatschappij in 1880 en was in 1885 in de Stijfselstraat gevestigd. Telde 26 bazen in 1888. Was medeoprichter van het Syndikaat in 1907. In 1910 bevonden haar lokalen zich in de Aug. Michielsstraat 31 en in de Rigastraat, had ze 28 paarden, 70 wagens en 32 deelgenoten en zette ze ongeveer 150 werklieden per dag in Bouwde na de Eerste Wereldoorlog het magazijn *Samber* op de Dam. Begon in 1926 goederen in te klaren voor haar klanten. Stichtte in 1929 een lilaal in de haven van Gent. In de jaren twintig werden per dag ca. 200 arbeiders tewerkgesteld. Bezat 16 paarden, 76 wagens met vier wielen, 8 tractoren en 17 sleepwagens in 1932. Specialiseerde zich in de behandeling van meststoffen. Aangestoten bij het Voorzienigheidslonds (55 aandelen in 1934). Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale en richtte in 1945 de NV *Manuport* op. Samen hadden ze 60 punten in het Verbond der Behandelars van Goederen in 1947. Thans nog steeds actief als *Vlaey Natie NV*.

70. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, ; errond, een parelcirkel, VLAEY
 (bovenaan) / NATIE (onderaan) en een parellijn langs de rand.

Kz. In het veld, ANTWERPEN / 1 / DAG (de eerste regel gebogen) en een parellijn langs de rand.

Koper - achthoekig - 26,3 x 26,3 mm

Pittoors 50

71. Penning voor een halve dag

Vz. In het veld, ; errond, . VLAEY - NATIE . (bovenaan) /
 ANTWERPEN (onderaan) en een dunne lijn langs de rand.

Kz. In het veld, ; errond, EENEN HALVEN (bovenaan) /
 DAG (onderaan) en een dunne lijn langs de rand.

Messing - vierkantig - 20,4 x 20,5 mm

72. Penning voor een hele dag

Vz. Effen veld ; errond, een parelcirkel, VLAEY (bovenaan) /
 NATIE (onderaan) en een dunne cirkel.

Kz. In het veld, ANTWERPEN / 1 / DAG (de eerste regel gebogen) ;
 errond, een dunne cirkel.

Messing - rond - 24,2 mm Ø - 900 h

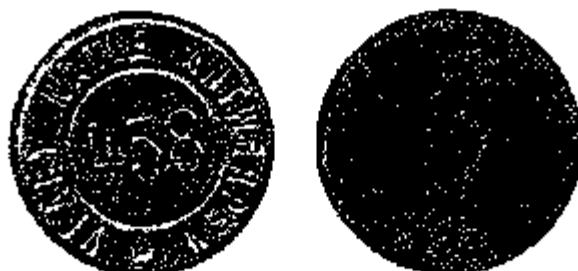

73. Penning voor een halve dag

Vz. Effen veld ; errond, een ovale parellijn, VLAEY - NATIE (bovenaan)
 / ANTWERPEN (onderaan) en een dunne lijn langs de rand.

Kz. In het veld, EENEN / HALVEN / / DAG (de eerste drie
 regels naar boven gebogen, de laatste naar onder) ; errond, een
 dunne lijn langs de rand.

Messing - ovaal - 27,7 x 18,8 mm

74. Penning voor onbekend gebruik

Vz. Effen veld met een ingeslagen nummer ; errond, een cirkel, ☆
VLAEY NATIE ANTWERPEN en een effen board.

Kz. Effen.

Messing - rond - 35,1 mm Ø

Vlasnatie

De Vlasnatie had haar wortels in het Ancien Regime. In 1820 was ze gevestigd in de Nesestraat 4 en telde ze 36 leden. In 1826 bezat ze 2 karren met 4 wielen en 2 paarden. In 1834 werd voor een werkende plaats 5.260 frank betaald. Fusioneerde in 1847 met de Werfnatie tot de Werf- en Vlasnatie.

De Vrede meters en wegers

In 1888 vermeld als graannatie met 12 bazen.

Waagnatie

Ontstond in augustus 1874 en had exact dezelfde bazen en bezittingen (inclusief het natiehuis op de Suikerrui) als de in maart 1874 ontbonden Boternatie. Als vennootschap onder gemeenschappelijke naam had ze *P. Dierckx & Cie* als firmanaam. Trok als eerste richting Zuiderdokken en vestigde zich in de Kronenburgstraat (voor 1885). In 1904 omgevormd tot samenwerkende maatschappij. Verhuisde in 1922 naar de Verlatstraat. Bezat 8 paarden en 20 wagens met vier wielen in 1932. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Had 3 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Thans naamloze vennootschap, gevestigd op het Leopolddok Achterkaai 218. Was in 1987 een van de twee gebruikers van het nieuw magazijn van de NV Magazijn Bond der Natien aan het Delwaidedok.

75. Penning voor onbekend gebruik

Vz. In het veld, WAAG (links) / NATIE (rechts) / --- / VERLATSTR. 23 /

Kz. Effen.

Zink - rond, met rond gat bovenaan - ca. 34 mm Ø

De penning dateert van na de Eerste Wereldoorlog, want de Waagnatie vestigde zich pas in 1922 in de Verlatstraat. Het is echter niet zeker dat hij dienst deed bij de uitbetaling van de havenarbeiders.

Wagenaarsnatie

Voorliedennatie, voor het eerst vermeld in 1873 als feitelijke vereniging. Kreeg in 1877 als vennootschap onder gemeenschappelijke naam de firma naam *Brosens & Cie*. In 1885 met 58 bazen gevestigd in de Brouwersvliet. Omgevormd tot samenwerkende maatschappij in 1905. Bezat 13 paarden en 56 wagens met vier wielen in 1932 en had haar maatschappelijke zetel toen in de Oude Leeuwenrui. In 1935 werd de natie terug een vennootschap onder gemeenschappelijke naam (*Balemans Adriaan & Cie*).

Welvaarnatie

Werd later de firma *Van Regemortel J. et F.* In 1933 gevestigd in de Belliardstraat.

Werf- en Vlasnatie

Als maatschappij onder collectieve naam in 1847 ontstaan uit de fusie tussen de Werfnatie en de Vlasnatie. Teide toen 40 bazen en had haar zetel in de Nosestraat. Protesteerde in 1865 mee bij de Kamer van Koophandel tegen de Compagnie des Docks. Omgevormd tot de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Haylen, Dejardin & Cie* in 1858, met 60 deelgenoten. Kocht een halve maand later een eigendom in de Oude Leeuwenrui en bouwde er in 1874 nieuwe gebouwen en pakhuizen. Was medestichter van de Vereniging van Werknatieën van Antwerpen (1872), van het Voorzienigheidsfonds met 60 aandelen (1900) en van het Syndikaat (1907). In 1910 waren haar burelen gevestigd op de Oude Leeuwenrui, bezat ze magazijnen op het Hessenplein, telde ze 60 bazen, 55 paarden, 160 wagens en 5 kranen en zette ze dagelijks ongeveer 500 werklieden in. Ze behandelde dat jaar 750.000 sloopstonsen koopwaren Heringgericht tot samenwerkende maatschappij in 1912.

Kocht in het interbellum zelf haar natieaandelen in, waardoor het aantal bazen verminderde van 60 in 1918 tot 51 in 1940. Deed in 1920 beroep op 441 arbeiders per dag en tussen 1921 en 1929 nog maar op 205 tot 278. In 1932 waren er magazijnen in de Lepelstraat, Merksemstraat, Belliardstraat en Bredastraat bijgekomen, en bezat ze 30 paarden, 141 wagens met vier wielen, 3 tractoren en 14 sleepwagens. Als waternatie die ook granen bewerkte ging ze in 1936 in het kader van Granex een verbintenis aan met andere graannaties om de onderlinge mededinging en de tarieven te regelen. Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Richtte in 1945 de nevenvennootschap *Havema NV* op en had er 60 punten mee in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Thans zelf een naamloze vennootschap en nog steeds gevestigd in de Oude Leeuwenrui 48.

76. Kaart voor een kleine dag

Vz. Op halve hoogte, KLYNEN DAG. tussen twee horizontale lijnen ; erboven, WERF EN VLAS NATIE ; het veld onderaan is in tweeën verdeeld door een verticale lijn; in het linker gedeelte, N° (bovenaan); het geheel is omgeven door een rechthoekige omlijsting, opgebouwd uit een ketenvormige lijn binnen een volle lijn ; het geheel in zwarte druk ; in het veld onderaan links is het nummer ingevuld en in dat onderaan rechts staat een handtekening.

Kz. Op de blanco keerzijde is een onleesbare ovale inktstempel aangebracht.

Perkamant - rechthoekig - 50,5 x 32 mm

77. Kaart voor een grote halve dag

Vz. Op halve hoogte, GR HALV. DAG. tussen twee horizontale lijnen ; erboven, WERF & VLAS NATIE. ; het veld onderaan is in tweeën verdeeld door een verticale lijn; in het linker gedeelte, N° (bovenaan links) ; het geheel is omgeven door een rechthoekige omlijsting, opgebouwd uit een ketenvormige lijn binnen een dikke volle lijn ; het geheel in zwarte druk ; in het veld onderaan links is het nummer ingevuld en in dat onderaan rechts staat een handtekening.

Kz. Op de blanco keerzijde is een inktstempel met WERF (& VLAS / NATIE ?) / ANTWERPEN binnen een ovaal aangebracht.

Perkamant - rechthoekig - 46 x 30 mm

De Antwerpse Naales, p. 200.

78. Kaart voor een grote hele dag

Vz. Op halve hoogte, GROOTE HEELE DAG tusschen twee dubbele horizontale lijnen ; erboven, WERF & VLAS NATIE , het veld onderaan is in tweeën verdeeld door een dubbele verticale lijn ; in het linker gedeelte, N° 1 (bovenaan), het geheel is omgeven door een uit streepjes en punten opgebouwde rechthoek, die langs de buitenkant versierd zijn met kleine blaadjes ; het geheel in zwarte druk ; in het veld onderaan links is het nummer ingevuld en een handtekening geplaatst ; in dat onderaan rechts is een inktstempel met WERF & VLAS NATIE / ANTWERPEN aangebracht.

Kz. Op de blanco keerzijde is een inktstempel met BEËDIGDE WEGERS / — — — / WERF & VLAS NATIE / HEYLEN DE JARDIN & C° / Oude Le(euwenrui) / ANTWERPEN binnen een ovaal aangebracht.

Perkament - rechthoekig - 64 x 39 mm

De Antwerpse Naties, p. 200

79. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, WERF EN VLAS / NATIE / — ♦ — / HEYLEN DE JARDIN & C° (de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parellijn langs de rand.

Kz. In het veld, HEELEN / N° 1 / DAG (de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parellijn langs de rand.

Messing - ovaal - 32,2 x 21,8 mm

Pittoors 52

80 Penning voor een hele dag

Als nr. 79.

Messing - ovaal - ca. 27 x 18 mm

Pittoors 53

81 Penning voor een halve dag

Vz. In het veld, WERF EN VLAS / NATIE / / HEYLEN DEJARDIN & C° (de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parellijn langs de rand.

Kz. In het veld, HALVEN / N° 1 / DAG (de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parellijn langs de rand

Messing - ovaal - 27,6 x 18,3 mm

82. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, WERF EN VLAS / NATIE / / HEYLEN DEJARDIN & C° (de eerste en laatste regel volgen de rand) ; rondom, een parelcirkel.

Kz. In het veld, HEELEN / N° 2 / DAG (de eerste en laatste regel volgen de boord) ; rondom, een parelcirkel.

Messing - rond - 25,3 mm Ø

Pittoors 54

83. Penning voor een halve dag

Vz. Als van nr. 82.

Kz. In het veld, HALVEN / N° 2 / DAG (de eerste en laatste regel volgen de boord) ; rondom, een parelcirkei.

Messing - rond - 20,4 mm Ø

Pitloors 55

Werfnatie

Gesticht in 1815, met maatschappelijke zetel in de Nosestraat 2. Bezat in 1826 twee karren met vier wielen en twee paarden. In 1847 gefusioneerd met de Vlasnatie tot Werf- en Vlasnatie.

Werklieden van den Platten Stegel

In 1820 gevestigd in de Sint Jansvliet 9 met 12 leden. Bezat twee wagens en één paard in 1826.

Westerlingen

Reeds voor 1914 verdwenen.

Westnatie

Zag tijdens het interbellum het licht. De oude, typische natiestructuur ontbrak er, o m door het beperkt aantal vennoten. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Had 1 punt in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947.

Wijngaardnatie

Een der oudste naties. Vermeld in akten van notaris De Witte (12 februari 1743) en van notaris Jaak Van Paesschen (1 december 1757) en vanouds gevestigd in de Wijngaardstraat 16. Was in de beginperiode gekend onder verschillende benamingen : *Natiegasten van de Wijngaerdstraat*, *Natie van de Melkmannen*, *Natie van de Molkhoek*, *Natie van de (hoek van de) Melkmarkt*, en *Melknatie*. Verwees in 1864 naar oude reglementen uit 1810, 1813, 1815 en 1819. In 1826 vermeld met één kar met 4 wielen en één paard. Telde 22 leden in 1847. Als *Wyngaerdnatie* omgevormd tot vennootschap onder

gemeenschappelijke naam, beheerd door de firma *Weyns, Wildiers & Cie* (1884) en *Van Mechelen, Wildiers & Cie* (1882). Nam deel aan het protest tegen de *Compagnie des Docks* in 1865. Vestigde zich aan de Oude Leeuwenrui in 1869, in nieuwe gebouwen en pakhuizen. Kocht in 1887 een herberg. Was medestichter van de *Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen* (1872), van het *Voorzienigheidsfonds* met 51 aandelen (1900) en van het *Syndicaat* (1907). Nam het statuut van samenwerkende maatschappij aan in 1910. Telde toen 55 paarden, 158 wagens, 8 kranen en 52 leden, en gebruikte iedere dag ongeveer 200 werklieden.

Het aantal bazen verminderde van 52 in 1918 tot 49 in 1940. Kocht na de Eerste Wereldoorlog het magazijn *De Biekerf* in de Biekerfstraat. Bezat 35 paarden, 136 wagens met vier wielen, 4 tractoren en 14 sleepwagens in 1932. In 1943 actief in de *NV Vervoerscentrale*. Richtte in 1945 *NV Portlaco* op als nevenvennootschap. De combinatie van beide telde in 1947 voor 60 punten in het *Verbond der Behandelaars van Goederen*. Is heden ten dage zelf een naamloze vennootschap en houdt zich o.m. bezig met het stockeren van polymeren en met de distributie van Chinese goederen. Haar zetel bevindt zich nog steeds in de Oude Leeuwenrui 44.

84. Penning voor een zomerdag

Vz. In het veld, WYNGAERD / NATIE / WYNGAERD STRAET / 16 / ANTWERPEN (de eerste en de laatste lijn boogvormig), rondom een effen boord

Kz. In het veld, GOED VOOR / EENEN / ZOMER / DAG / ..... ; in de afsnede is een nummer ingeslagen ; rondom, een effen boord.

Messing - rechthoekig - ca. 38 x 27 mm

De Antwerpse Naties, p. 189

Pitloors 56

Op het in "De Antwerpse Naties" afgebeeld exemplaar is onderaan op de keerzijde, op de plaats voor het nummer, het woord "Proef" ingegraveerd.

85. Penning voor een winterdag

Vz. Als van nr. 84.

Kz. In het veld, GOED VOOR / EENEN / WINTER / DAG / ..... ; in de afsnede is een nummer ingeslagen ; rondom, een elfen boord.

Messing - rechthoekig met afgesneden hoeken - 38 x 28 mm

Pittoors 57

86. Penning voor een halve zomerdag

Vz. In het veld, WYNGAERD NATIE / ..... / WYNGAERD STRAET, 16 / ..... / ANTWERPEN (de twee eerste en de twee laatste lijnen boogvormig) ; rondom een elfen boord

Kz. In het veld, GOED VOOR / EENEN / HALVEN ZOMER / DAG / ..... ; in de afsnede is een nummer ingeslagen ; rondom, een elfen boord.

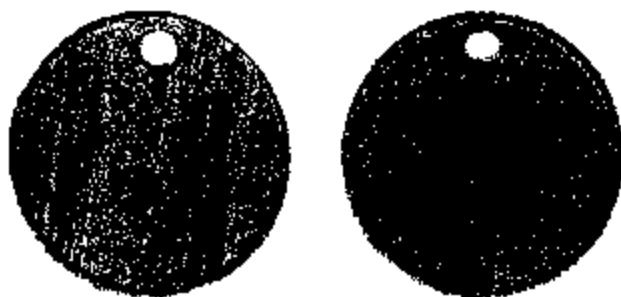
Messing - ovaal - ca. 47 x 29 mm

Uit het adres op deze penningen is af te leiden dat zij voor 1869 werden vervaardigd. In dat jaar verhuisde de natie immers naar de Oude Leeuwenrui. Anderzijds droeg zij waarschijnlijk pas vanaf 1864 de naam "Wijngaardnatie", zodat van al de natiepenningen deze stukken het nauwkeurigst kunnen gedateerd worden (1864-1869).

Wijnnatie

Voor het eerst vermeld in 1838, in de Zakstraat. Protesteerde in 1865 mee bij de Kamer van Koophandel tegen de pogingen tot monopolievorming van de Compagnie des Docks. In 1888 met 15 bazen gevestigd in de Dries. Hield zich aanvankelijk voornamelijk bezig met het behandelen, vervoeren en stapelen van wijnen, maar kreeg mettertijd steeds meer ijzer en staal te behandelen. Was medestichter van de Vereeniging van Werknatiën van Antwerpen in 1872. Omgevormd tot samenwerkende maatschappij in 1891. Trad toe tot het Syndikaat bij de verlenging van de overeenkomst in 1911.

In de periode 1920-1922 werden dagelijks tussen 63 en 98 arbeiders tewerkgesteld ; tussen 1923 en 1929 waren er dit 155 tot 231. Was aangesloten bij het Voorzienigheidsfonds, met 22 aandelen in 1934. In 1932 bevond haar zetel zich in de Vekestraat, en bezat ze 19 paarden, 110 wagens met vier wielen, 4 tractoren en 12 sleepwagens. Actief in de NV Vervoerscentrale in 1943. Kreeg samen met haar NV Anwoles 30 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Is nu een naamloze vennootschap.

87. Penning voor onbekend gebruik

Vz. In het veld, WYN (links) / NATIE (rechts) ; in de afsnede, een ingeslagen nummer ; rondom, een effen boord.

Kz. Effen veld ; rondom, een effen boord.

Zink - rond, met rond gat bovenaan - 35,9 mm Ø

Pitloors 51

Wilborgnatie

Houtnatie, na de Eerste Wereldoorlog als nieuwkomer lid geworden van Bond der Vereenigde Houtnatiën.

Wipnatie

Bediende in het begin van de jaren 1840 de wip of kraan op de Noorderkaai van de Sint Jansvliet.

Wolnatie

Haar aanvraag om lid te worden van de Bond der Natiën, die voor de Eerste Wereldoorlog was afgewezen, werd in 1919 aangenomen. In 1933 gevestigd in de Rodestraat. Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale, en telde in 1947 samen met de PVBA Altego 20 punten in het Verbond der Behandelzaars van Goederen. Nu nog steeds actief.

Yzernatie

In 1868 door de firma *H. Sellenlagh & Cie* gesticht. Werd in 1889 de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Alphons Hazzen & Cie* en in 1899 een samenwerkende maatschappij. Was medeoprichter van het Voorzienigheidsfonds met 7 aandelen in 1900 en van het Syndikaat in 1907. Telde in 1910 twaalf leden, 60 wagens, 20 paarden en 3 kranen. Behandelde toen voornamelijk allerlei ijzerwerk en zware goederen, soda's, houtdeeg en graniet. Daarbij werden dagelijks een honderd werklieden ingezet.

Breidde na de Eerste Wereldoorlog uit in de onmiddellijke omgeving van de natiezetel, op de hoek van de Stijfselei en het Hessenplein. Bezat 8 paarden, 241 wagens met vier wielen, 16 tractoren en 28 sleepwagens in 1932. Tussen 1920 en 1929 werden per dag 90 tot 120 arbeiders tewerkgesteld, die mettertijd steeds meer chemische producten te behandelen kregen. Was actief in de NV Vervoerscentrale (1943) en richtte NV *Antigoon* op als zustermaatschappij (1945). Hadden samen 30 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen (1947). Na haar faillissement werd de samenwerkende maatschappij Yzernatie opgeslorpt door de NV Antigoon.

Zilverhoeknatie

In 1826 met één kar en één paard gevestigd in de Paardestraat 618. Bevond zich in 1856 op de Grote Markt 9.

Zilvermidnatie

Heette eerst *Lijkbiddersnatie* (1838) en dan *Natie Zilvermidnatie* n° 35 (1851). Pas in 1862 voor het eerst als Zilvermidnatie vermeld. Was in 1838 achter het Stadhuis gevestigd en in 1885 in de Keistraat. Protesteerde in 1865 mee bij de Kamer van Koophandel tegen de voorstellen van de Compagnie des Docks. Bleef zeer lang een feitelijke vereniging wat haar duur te staan kwam toen zij in 1898 voor het gerecht werd gedaagd. In 1899 omgevormd tot de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *Vervoort & Cie* en op 24 november 1901 tot samenwerkende maatschappij. Telde toen 31 natiebazen. Was stichtend lid van de Vereniging van Werknatieën van Antwerpen (1872), van het Voorzienigheidstonds met 32 aandelen (1900) en van het Syndikaat (1907). In 1910 gevestigd op de Stijfselei met 36 leden, 38 paarden, 105 wagens en 4 kranen. Behandelde toen vooral koolie, wol en katoen en zette daar dagelijks een hondertal werklieden voor in.

Breidde na de Eerste Wereldoorlog uit in de onmiddellijke omgeving van de natiezetel en aan de Rijnpoortvest. Kocht bovendien in 1920 het *Magazijn Leopold II* aan de Waalse kaai. Tussen 1920 en 1929 werden per dag 107 tot 145 arbeiders tewerkgesteld. Bezat 26 paarden, 111 wagens met vier wielen, 5 tractoren en 11 sleepwagens in 1932. In 1943 actief in de NV Vervoerscentrale. Had 40 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen in 1947. Geliquideerd eind 1975.

88. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, ZILVERSMIDS / NATIE / / V. D. BROECK. V. CRAEN. & Ce (de eerste en laatste regel volgen de rand); rondom, een parelcirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, N° 35; errond, HEELEN (bovenaan) / DAG (onderaan), een parelcirkel en een effen boord.

Messing - rond - 26,1 mm Ø - medailleslag

Pittoors 61

89. Penning voor een halve dag

Vz. In het veld, ZILVERSMIDS / NATIE / / V. D. BROECK. V. CRAEN. & Ce (de eerste en laatste regel volgen de rand); rondom, een parelijn langs een effen boord.

Kz. In het veld, HALVEN / N° 35 / DAG (de eerste en de laatste regel volgen de rand); rondom, een parelijn langs een effen boord.

Messing - ovaal - 24,2 x 15,0 mm - medailleslag

Pittoors 63

De stukken met de namen van Van den Broeck en Van Craen zijn waarschijnlijk de oudste. P.J. Van den Broeck was in 1865 onderdeken en werd daarna deken.

90. Penning voor een grote hele dag

Vz. In het veld, ZILVERSMIDS / / NATIE / / FIRMA VERVOORT & Ce (de eerste en laatste regel vormen een cirkel); in de vier hoeken, een ster; rondom, een dunne lijn langs een effen boord.

Kz. In het veld, / N° 35 / ; errond, GROOTEN HEELEN (bovenaan) / DAG (onderaan); in de vier hoeken, een ster; rondom, een dunne lijn langs een effen boord.

Messing - vierkantig met ronde hoeken - 26,1 x 26,2 mm - medailleslag

Pittoors 59

91. Penning voor een grote halve dag

Vz. In het veld, ZILVERSMIDS / ..... / NATIE / ..... / FIRMA
VERVOORT & Ce (de eerste en laatste regel vormen een cirkel) ;
rondom, een dunne lijn langs de rand.

Kz. In het veld, GROOTEN / 1/2 / DAG / ..... / N° 35 (de eerste
regel gebogen) ; rondom, een dunne lijn langs de rand.

Messing - achthoekig - 22,4 x 22,6 mm

Pittoors 58

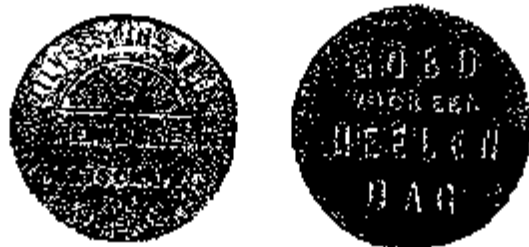
92. Penning voor een kleine halve dag

Vz. In het veld, ZILVERSMIDS / ..... / NATIE / ..... / FIRMA
VERVOORT & Ce (de eerste en laatste regel vormen een cirkel) ;
rondom, een dunne lijn langs de rand.

Kz. In het veld, KLEINEN / 1/2 / DAG / ..... / N° 35 (de eerste
regel gebogen) ; rondom, een dunne lijn langs de rand.

Messing - achthoekig - ca. 22 x 22 mm

De stukken op naam van de firma Vervoort & Ce dateren uit de periode 1899-1901.

93 Penning voor een hele dag

Vz. Bovenaan, langs de rand, ZILVERSMIDS-NATIE ; op halve hoogte, SAMENWERKENDE / MAATSCHAPPIJ , tussen beide, een door een horizontale lijn afgesneden cirkelboog met een rozet in het midden ; onderaan, langs de rand, drie rozetten.

Kz. In het veld, GOED / VOOR EEN / HEELEN / DAG

Messing - rond - 30,5 mm Ø - medailleslag

Pittoors 60

94 Penning voor een halve dag

Vz. Als van nr. 93.

Kz. In het veld, GOED / VOOR EEN / HALVEN / DAG

Messing - rond - 22,3 mm Ø - medailleslag

Pittoors 62

95 Penning voor een halve dag

Vz. Boven : ZILVERSMIDS-NATIE ;

onder : SAMENWERKENDE MAATSCHAPPIJ

Kz. Boven : HALVEN ; onder : DAG

Messing - ovaal - ca 25 x 14 mm

Pittoors 64

Uit de vermelding "Samenwerkende Maatschappij" op deze penningen blijkt dat ze na 1901 werden uitgegeven.

Zuidnatie

Waarschijnlijk ca. 1877 opgericht, als de vennootschap onder gemeenschappelijke naam *J. Baeck & Cie.* Op 29 januari 1882 omgevormd tot samenwerkende maatschappij. In 1888 met 14 bazen gevestigd in de Belliardstraat. Trok in 1905 nieuwe gebouwen op aan de Oude Leeuwenrui 48. In 1910 waren haar 29 leden vooral onderlegd in de behandeling van zware goederen zoals marmerblokken. Ze bezaten 30 wagens en 25 paarden, en zetten dagelijks ca. 150 werklieden in. Stichtte mee het Voorzichtigheidsfonds in 1900 (met 21

aandelen) en het Syndikaat in 1907. Tussen 1920 en 1929 werden per dag van 25 tot 99 arbeiders tewerkgesteld. Bezat 16 paarden, 163 wagens met vier wielen, 7 tractoren en 17 sleepwagens in 1932. Nam in 1942 de stouwerij *F. Meerlemont en H. Van der Stocken N.V.* over. Was in 1943 actief in de NV Vervoerscentrale en richtte in 1945 de NV *Oriente* als zusteronderneming op. Bezaten samen 40 punten in het Verbond der Behandelaars van Goederen (1947). Is nu zelf een naamloze vennootschap en bezit een suikerterminal.

96. Penning voor een halve dag

Vz. In het veld, ... / Z.N. / ... ; rondom, ZUID NATIE (bovenaan) / J. BAECK & C° (onderaan) een dunne cirkel en een effen boord.

Kz. In het veld, 1 ; rondom, HALVEN (bovenaan) / DAG (onderaan), een dunne cirkel en een effen boord.

Messing - rond - ca. 22 mm Ø

97. Penning voor een hele dag

Vz. In het veld, ZUID-NATIE / Z.N. / J. BAECK & C° / ... (de eerste regel gebogen) ; rondom, een volle lijn die de boord volgt en een effen boord.

Kz. In het veld, 2 ; rondom, HEELLEN (bovenaan) / DAG (onderaan), een volle lijn die de boord volgt en een effen boord.

Messing - achthoekig - 28,2 x 28,2 mm

De Antwerpse Naties, p. 199

Photo's 66

98. Penning voor een halve dag

Vz. Als van nr. 97.

Kz. In het veld, 2 ; rondom, ✠ HALVEN ✠ (bovenaan) / DAG (onderaan), een volle lijn die de boord volgt en een effen boord.

Messing - achthoekig - 22,5 x 22,5 mm

Pittoors 65

DE STOUWERSPENNINGEN

Bij een aantal Antwerpse stouwersbedrijven waren ook dergelijke betaalpenningen in gebruik. Ziehier ter informatie een opsomming van de tot hertoe gekende exemplaren :

Antwerpsche stouwersfederatie

99. Penning van stouwerij Abts

Vz. In het veld, ——— / ANTWERPSCHE / STOUWERS / FEDERATIE / ——— ; rondom, een effen boord.

Kz. In het veld, ABTS ; rondom, een effen boord.

Messing - rond - 30,2 mm Ø - medailleslag

Pittoors 11

Fons Abts maakte in 1889-1892 deel uit van het bestuur van de Bond der Vereenigde Natiën en Stouwers (toen naties en stouwers nog samenwerkten) en vertegenwoordigde er de Vereenigde Stouwersbond. Hij hield zich niet alleen bezig met stouwerswerk : hij stond ook op de Antwerpse kermis met zijn eigen worsttent.

100. Penning van stouwerij Block

Vz. Als van nr. 99.

Kz. In het veld, BLOCK ; eronder is een groot nummer Ingeelagen ; rondom, een effen boord.

Messing - rond - 30,7 mm Ø - medallieslag

Pittocra 13

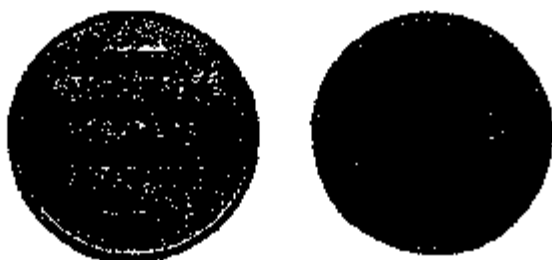
101. Penning van stouwerij Block

Als nr. 100.

Messing - rond - ca. 30,2 mm Ø - muntslag

Pittocra 13

De stouwerij Block was actief tijdens het eerste kwart van de twintigste eeuw.

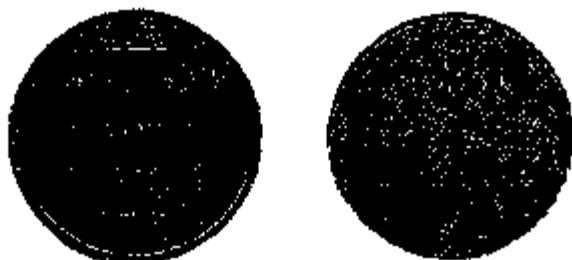

102. Penning van Stouwerij C. Gielen

Vz. Als van nr. 99.

Kz. In het veld, C. GIELEN ; rondom, een effen boord.

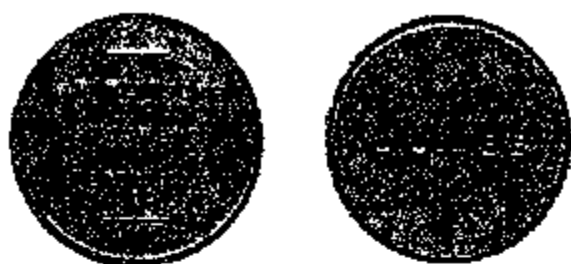
Messing - rond - 30,2 mm Ø

103. Penning van Stouwerij N. V. P. & Ce

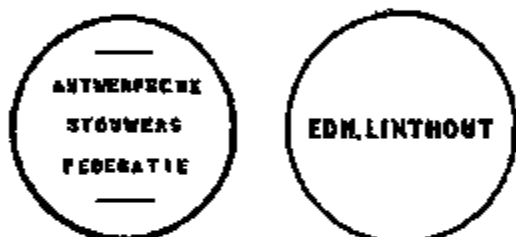
Vz. Als van nr. 99.

Kz. In het veld, N. V. P. & Ce ; rondom, een effen boord.

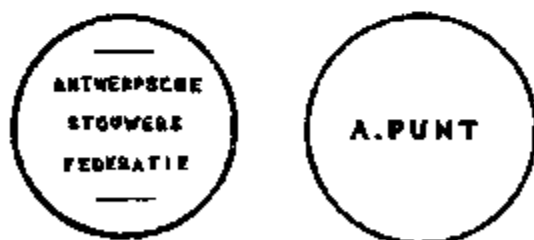
Messing - rond - 30,2 mm Ø

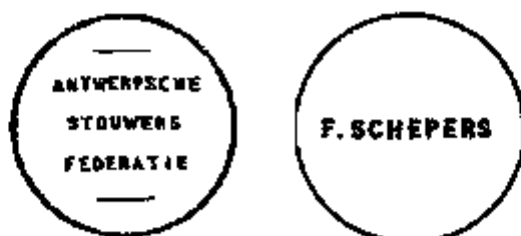
104. Penning van stouwerij J. J. Lee
 Vz. Als van nr. 89.
 Kz. In het veld, J. J. LEE ; rondom, een effen boord.
 Messing - rond - 30,2 mm Ø

105. Penning van stouwerij E. Linthout
 Vz. Als van nr. 99.
 Kz. In het veld, EDM. LINTHOUT ; rondom, een effen boord.
 Messing - rond - ca. 30,2 mm Ø

106. Penning van stouwerij A. Punt
 Vz. Als van nr. 99.
 Kz. In het veld, A. PUNT ; rondom, een effen boord.
 Messing - rond - ca. 30,2 mm Ø

107. Penning van stouwerij F. Schepers

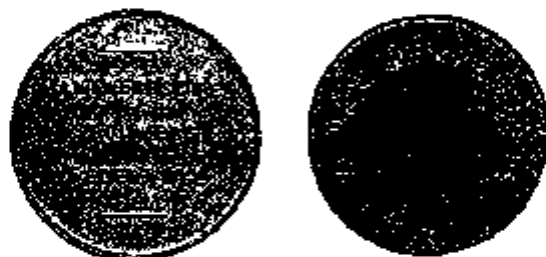
Vz. Als van nr. 99.

Kz. In het veld, F. SCHEPERS ; rondom, een effen boord.

Messing - rond - ca. 30,2 mm Ø

Pittoors 12

De stouwerij Schepens was actief in het eerste kwart van de 20e eeuw.

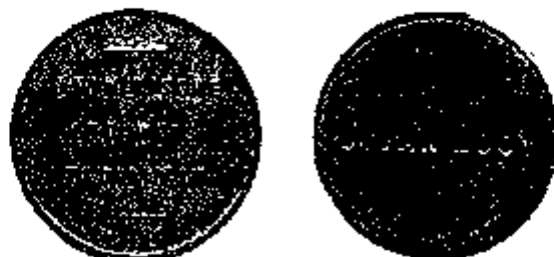

108. Penning van stouwerij A. Van Herreweghe

Vz. Als van nr. 99.

Kz. Effen veld ; rondom, A. VAN HERREWEGHE (bovenaan) / . . .
(onderaan) en een effen boord.

Messing - rond - 30,2 mm Ø

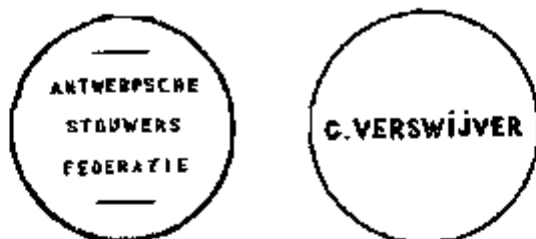

109. Penning van stouwerij J. Van Looy

Vz. Als van vorig stuk.

Kz. In het veld, J. VAN LOOY ; rondom, een effen boord.

Messing - rond - 30,2 mm Ø

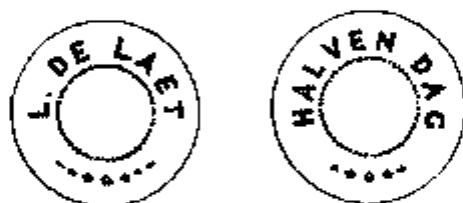
110. Penning van stouwerij G. Verswijver

Vz. Als van nr. 99.

Kz. In het veld, G. VERSWIJVER ; rondom, een effen bord.

Messing - rond - ca. 30,2 mm Ø

L. De Laet

111. Penning voor een halve dag

Vz. Effen veld, omgeven door een parelcirkel, L. DE LAET (bovenaan) /
—♦♦♦♦— (onderaan) en een effen bord.

Kz. Effen veld, omgeven door een parelcirkel, HALVEN DAG
(bovenaan) /

♦♦♦♦ (onderaan) en een effen bord.

Messing - rond - ca. 24 mm Ø

Pittoors 18

Gustaf Lenders

112. Penning met in te vullen tegenwaarde

Vz. In het veld, 4 ; errond, in twee concentrische cirkels, KANTOOR (bovenaan) / BORDEAUX STRAAT . (onderaan), GUSTAF LENDERS (bovenaan) / STOUWER ANTWERPEN . (onderaan) en een parelcirkel

Kz. In het veld, GOED VOOR / ALLE DAGEN , errond, UITWISSELEN OP 'T KANTOOR (bovenaan) / VAN 12 TOT 1 URE (onderaan) en een parelcirkel.

Messing - rond - ca. 25 mm Ø

Alphonse Leys

113. Penning voor onbekend gebruik

Vz. In het veld, ~~errond~~ / VERZENDER / ~~errond~~ ; errond, AL PHONSE LEYS (bovenaan) / ANTWERPEN (onderaan); rondom, een effen boord

Kz. 4 : rondom, een effen boord.

Messing - achthoekig, met twee ronde gaten op halve hoogte - 26,7 x 26,9 mm

S.T.I.M.

114. Penning voor onbekend gebruik

Vz. In het veld, S. T. I. M. / STOUWERIJ / RIJNKAAL, 24. / ANTWERPEN / TEL. / - 228 34 - (de eerste en tweede regel gebogen in de andere richting dan de rand, de laatste regel langs de rand).

Kz. Effen veld met een ingeslagen nummer.

Znk - Rond, met rond gat bovenaan - ca. 30 mm Ø

P. H. Van Den Eynde

115 Penning voor een hele dag

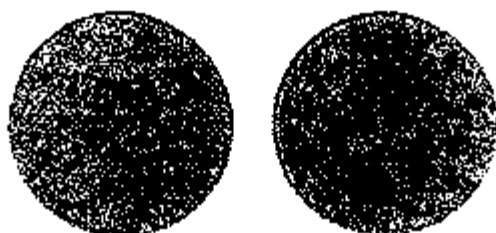
Vz. In het veld, $\rightarrow\leftarrow$ / ANTWERPEN ; onderaan, een ingeslagen nummer in een uit twee accolades opgebouwde omlijsting ; rondom, P. H. VAN DEN EYNDE & C° en een parelcirkel.

Kz. In het veld, $\rightarrow\leftarrow$ / HEELEN / DAG / $\rightarrow\leftarrow$; rondom, een parelcirkel

Messing - rond - ca. 30 mm Ø

Venkeler & C°

Aannemers van laden en lossen Melchior Venkeler, de stichter van de firma, begon zijn stouwersloopbaan in 1864 en richtte in 1871 de *Vereeniging van Aannemers van lossen en laden van schepen* op.

116. Penning voor onbekend gebruik

Vz. JOHN VENKELER & C° / AANNEMERS VAN / LOSSEN / EN / LADEN (de eerste regel gebogen, van de rand weg; de laatste regel volgt de rand) ; bovenaan een klein, dun cirkeltje met een punt in het centrum ; rondom, een effen boord.

Kz. Effen veld ; rondom, een effen boord.

Zink - rond - ca. 28,5 mm Ø

Pittors 49

Van de bons en penningen die aangegeven worden met een cursief nummer heeft de auteur geen enkel exemplaar in natura gezien. De beschrijvingen van deze stukken werden opgesteld aan de hand van literatuurgegevens, foto's, schetsen en/of summier beschrijvingen.

BIBLIOGRAFIE

G. ASAERT, G. DEVOS & F. SUYKENS, *De Antwerpse Naties zes eeuwen actief in stad en haven*, Tiel, 1993.

A. HAECK, *De Kerbinders van het Hessenhuis en de Hessenatie - Bijdrage tot de geschiedenis van een Antwerpse Natie*, Antwerpen, 1960.

A. HAECK, *Een oude betaalwijze aan de dok : de natiepenningen*, in *Hinterland*, XXXII (1983), nr. 119, p. 29-33.

C. MINARD-VAN HOOREBEKE, *Description de méreaux et autres objets anciens des guildes et corps de métiers, églises, etc.*, Gent, 1877-1879.

F. PITTOORS, *Naties en natiepenningen*, in *Miscellanea Numismatica*, Tienen, 1976, p. 217-227.

F. PRIMS & C. SMEESTERS, *Wereldtentoonstelling van Brussel 1910 - De Antwerpsche Natien - Verslag voorgedragen aan het comité der 103de klas*, Antwerpen, 1910.